

Przegląd

Prognozy dla rolnictwa OECD na lata 2002-2007

Edycja 2002

Overview

OECD Agricultural Outlook 2002/2007 2002 Edition

Przeglądy to tłumaczenia fragmentów publikacji OECD.
Są dostępne bezpłatnie w księgarni internetowej pod adresem:
www.oecd.org.

Niniejszy Przegląd nie jest oficjalnym tłumaczeniem materiałów OECD.

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT

ORGANIZACJA WSPÓŁPRACY GOSPODARCZEJ I ROZWOJU

Przegląd w skrócie

- Oczekuje się, że na początku okresu objętego prognozami sytuacja na rynkach rolnych będzie niewyraźna, ponieważ słaby popyt oraz handel odzwierciedlają ogólną tendencję zniżkową w światowym wzroście gospodarczym. Mimo to ożywienie gospodarki światowej w drugiej połowie 2002 roku i jej umocnienie się w roku 2003 powinny ponownie wzmocnić globalny popyt oraz handel. To z kolei powinno ożywić stopniowo zwiększające światowe ceny płodów rolnych aż do roku 2007, przy czym dotyczy to bardziej niektórych rodzajów mięs i produktów mleczarskich niż zboża, nasion roślin oleistych i ich produktów. Dostosowane do poziomu inflacji ceny rzeczywiste pozostają niemal na tym samym poziomie w całym okresie prognoz, niemniej w długim okresie wykazują tendencje zniżkowe.
- Powrót do wyższego, trwałego wzrostu gospodarczego na świecie stanowi podstawę wzmocnienia popytu i rozszerzenia handlu produktami rolnymi. Handel zarówno produktami masowymi, jak i przetworzonymi, powinien wzrosnąć do 2007 roku, przy czym w krajach członkowskich Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) najbardziej dynamicznie powinna wzrosnąć wartość netto eksportu produktów mlecznych, a następnie także zbóż i mięsa. Popyt na produkty rolne w ogóle, powinien być bardziej ożywiony w krajach spoza OECD, do czego przyczynia się zarówno szybszy wzrost gospodarczy, jak i szybszy przyrost ludności, rosnący dochód osobisty, postępująca urbanizacja oraz zmiany w sposobie odżywiania.
- Planuje się, że w okresie objętym prognozami produkcja rolna na świecie i w krajach OECD będzie stale rosła, osiągając najszybszy wzrost w krajach spoza OECD. Zwiększa się udział w handlu produkcji żywca i pasz kosztem zboża, podczas gdy wzrost wydajności i produktywności cały czas przyczynia się głównie do wzrostu upraw. Podczas gdy znaczna część wzrostu światowej produkcji rolnej przypada na kraje spoza OECD, ich całkowity popyt

rośnie jeszcze szybciej, a jego zaspokojeniu służy zwiększony import z krajów członkowskich OECD.

- Pomoc dla gospodarstw rolnych w obszarze OECD jest w dalszym ciągu znacząca i wciąż ma olbrzymi wpływ na rynki rolne. Zasadnicza reforma była powolna i niewystarczająca, a niekiedy, jak to miało miejsce w przypadku nowej ustawy rolnej Stanów Zjednoczonych, przyczyniła się do przyznania dodatkowych środków budżetowych mających wspomóc gospodarstwa rolne. Wielostronne negocjacje w WTO, zgodnie z postanowieniami Programu Rozwoju uzgodnionego w Doha, są wciąż we wczesnym stadium. W okresie objętym prognozami przewiduje się zmiany w wewnętrznym ustawodawstwie rolnym. Rewidując swą politykę każdy rząd powinien zdawać sobie sprawę z tego, że długoterminowej dobrej koniunktury i konkurencyjności jego sektora rolnego najlepiej przysłużą się działania prorolnicze, a nie procedury izolujące producentów od rynków poprzez wysoki poziom subsydiów i ochrony.
- Kontekst polityczny staje się coraz bardziej złożony. Zasadniczym wyzwaniem stojącym przed rządami w nadchodzącym okresie będzie lepsze dostosowanie priorytetów krajowych do zobowiązań międzynarodowych. Poszczególne kraje muszą znaleźć efektywny sposób rozwiązywania kwestii prawnych ich polityki wewnętrznej bez szkody dla swych partnerów handlowych. Przeprowadzenie zasadniczych reform rolnych będzie niezbędne dla zwiększenia udziału krajów rozwijających się w nowej umowie w ramach WTO oraz w korzyściach z niej płynących dla wszystkich krajów. Dalsza, bardziej efektywna integracja sektora rolnego z wielostronnym systemem handlowym pomogłaby utrzymać ożywienie na światowych rynkach rolnych.

ZARYS OGÓLNY

Przegląd w zarysie - wzrost gospodarczy w końcu ożywi rynki

W perspektywie widać lepszą sytuację rynkową...

Na początku okresu objętego prognozami rynki rolne OECD wykazują mniejsze ożywienie, ponieważ handel i popyt na towary słabnie w obliczu znacznego spowolnienia światowego rozwoju gospodarczego. W zeszłym roku ożywienie gospodarki światowej zdecydowanie spadło wraz z depresją, która objęła jednocześnie Stany Zjednoczone i Japonię i rozprzestrzeniła się najpierw na pozostałe kraje OECD, a następnie na resztę świata. Jednakże oczekuje się ożywienia ekonomicznego w drugiej połowie roku 2002 i jego ugruntowania w roku 2003. W ostatnich latach okresu objętego prognozami długotrwały wzrost aktywności ekonomicznej, szczególnie w krajach rozwijających się, stanowi podstawę dla wzrostu popytu, handlu i cen produktów rolnych. Tymczasem wyższe dochody z rolnictwa i ciągły wzrost produktywności powinny na tyle zwiększyć światową produkcję zbóż i nasion roślin oleistych, aby powstrzymać wzrost światowych cen tych produktów przez okres objęty prognozami.

... ale w cenach rzeczywistych towarów wciąż utrzymuje się długoterminowa tendencja spadkowa

Rynki mięsne, szczególnie dotyczy to wołowiny, obszaru Oceanu Atlantyckiego i Pacyfiku, są początkowo ograniczone przez wybuch epidemii chorób zwierzęcych, ale ogólne perspektywy dla sektora mięsnego ulegają poprawie w średniej perspektywie czasowej. Dla wielu produktów rolnych ujętych w Przeglądzie, przewidywane na rok 2007 ceny światowe przewyższają średnią z lat 1996-2000. Jednak ceny rzeczywiste, odpowiadające poziomowi inflacji, do roku 2007 pozostają względnie jednolite, chociaż wykazują długoterminową tendencję spadkową.

Kontekst makroekonomiczny jest słaby, ale powinien się poprawić

Gorsza światowa sytuacja gospodarcza ...

Przewidywania dla krajów OECD pokazują wpływ zarówno tendencji światowych, jak i wewnętrznych, na kształtowanie sektora rolnego. Od końca lat 90-tych gospodarka światowa słabła i ulegała wahaniom. Natomiast w roku 2001, po raz pierwszy od lat 70-tych, weszła w zsynchronizowaną depresję. Dołek koniunkturalny pogłębił się po atakach terrorystycznych w Stanach Zjednoczonych 11 września 2001, jako że mniejszy popyt na towary spowodował obniżenie cen rynkowych. Najbardziej dotknęło to produkty mleczne, których pozycja spadła gwałtownie w stosunku do szczytowego poziomu z sierpnia 2001, demonstrując typową niestabilność tego typu płytkich rynków.

...oraz wybuch epidemii regionalnych...

Również ceny mięsa spadły z powodu recesji oraz epidemii pryszczycy w krajach Unii Europejskiej i Argentynie oraz BSE w Europie i Japonii. Niektóre uprawy okazały się bardziej odporne na pogarszającą się sytuację gospodarczą, gdy obniżona światowa produkcja na początku okresu objętego prognozami wzięła górę nad słabszym popytem, obniżając rezerwy oraz stabilizując ceny. Analiza wpływu depresji we wzroście gospodarczym na rynki rolne w krajach OECD znajduje się w Oknie 2 rozdziału „Założenia Ekonomiczne i Strategiczne”.

... sygnalizują słabe ożywienie w stadium początkowym...

Dwie wyraźne fazy globalnej makroekonomicznej prognozy kształtują punkt odniesienia dla rolnictwa. Najbliższy okres jest zdominowany przez zastój gospodarczy, którego zakres i czas trwania stanowią dwie główne niewiadome, a następnie synchronizacja i rozmiar oczekiwanego ożywienia. Poza fazą ożywienia, rynki rolne w dużej grupie krajów na całym świecie skorzystają na bardziej sprzyjających warunkach makroekonomicznych długotrwałego wzrostu gospodarczego pozbawionego znaczących nacisków inflacyjnych.

... jednak szybszy wzrost poczynając od roku 2003

Prognoza dla światowej gospodarki w średniej perspektywie czasowej przewiduje krótkoterminowy zastój, a następnie powrót długotrwałego wzrostu gospodarczego. Oczekuje się, że w obszarze OECD wydajność gospodarcza osiągnie od roku 2003 ponad 3% w skali rocznej w porównaniu z zaledwie 1% w roku 2001 i 2002. Przewiduje się, że w grupie krajów rozwijających się nastąpi większy, sięgający przeciętnie ponad 4% wzrost gospodarczy. Jako podstawę przewidywań dotyczących rozwoju - zarówno w regionie OECD, jak i w krajach spoza OECD - przyjmuje się niskie stopy procentowe i inflacji jak i również umiarkowany wzrost cen paliwa. Oczekuje się, że w okresie prognozowania liczba ludności na świecie wzrośnie o 1,2% w skali rocznej ze słabą tendencją spadkową w poprzedniej dekadzie, przy wzroście głównie w krajach rozwijających się.

Wahania kursów walutowych są istotne dla wielu krajów OECD...

Kursy dewizowe, tak samo jak perspektywy światowego rozwoju, odgrywają, w aspekcie międzynarodowym, kluczową rolę w kształtowaniu handlu produktami rolnymi i sektorów rolnych krajów OECD. Producenci w krajach o obniżonej wartości walut, jak Australia, Unia Europejska czy Brazylia, którzy eksportują towary w oparciu o wartość dolara, uzyskali w walucie krajowej wyższy dochód ze sprzedaży eksportowej, nawet przy niskich cenach światowych. Prognozy zakładają, że kursy dewizowe utrzymają wartości stałe w warunkach rzeczywistych (wziąwszy pod uwagę różnice poziomu inflacji pomiędzy poszczególnymi krajami). Oznacza to, że dolar amerykański wciąż utrzymuje silną pozycję w stosunku do pozycji wyjściowej, jeśli porównać go z walutami krajów konkurencyjnych, jak dolar australijski i kanadyjski oraz euro. Jako taki, stanowi czynnik negatywny dla konkurencyjności eksportu Stanów Zjednoczonych, a dalszy wzrost wartości przyczyniłby się do obniżenia cen towarów szacowanych w dolarach. Okno 1 w rozdziale „Założenia Gospodarcze i Strategiczne” zawiera analizę wpływu wzrostu wartości kursów dewizowych w niektórych krajach OECD na światowe ceny i wolumeny handlowe.

... jak i również dla konkurujących eksporterów w Ameryce Południowej

Czynnikiem o potencjalnym znaczeniu dla eksporterów rolnych z niektórych krajów OECD w nadchodzących latach jest upłynnienie kursu argentyńskiego peso, po upłynnieniu brazylijskiego reala przed dwoma laty. Będąc głównym producentem i eksporterem rolnym na rynki międzynarodowe, Argentyna powinna odzyskać konkurencyjność w obrębie bloku handlowego MERCOSUR dzięki dewaluacji peso, i stać się potencjalnie większym wyzwaniem dla eksporterów zboża, nasion roślin oleistych i niektórych produktów żywności z krajów OECD. Podczas gdy dewaluacja powinna przysłużyć się rolnictwu argentyńskiemu, w perspektywie długoterminowej, pozostałe tendencje i strategie gospodarcze najprawdopodobniej spowodują ożywienie spowodowane eksportem. Na przykład, wyższe koszty nakładów oraz surowe warunki kredytowe po dewaluacji peso, jak również wprowadzenie podatków eksportowych i kontroli kapitałowej wpłyną na rentowność rolnictwa oraz odbije się na eksporcie. Taki obrót sprawy mógłby doprowadzić do zmian w produkcji rolnej Argentyny, strukturze eksportowej i wzroście handlu w średniej perspektywie czasowej.

Polityka rolna w krajach OECD wpływa na produkcję i handel

Polityka rolna wciąż oddziałuje na rynki ...

Ze względu na zmiany bodźców w krajowym spożyciu i produkcji oraz pośrednie oddziaływanie na handel, polityka rolna jest kolejnym kluczowym czynnikiem wpływającym na treść Przeglądu. Podstawowe założenia są takie, że wszystkie obowiązujące obecnie ustawy rolne i związana z nimi polityka handlu artykułami rolnymi w krajach OECD pozostaną bez zmian. Podczas gdy w Stanach Zjednoczonych stworzono już nowe ustawodawstwo dotyczące rolnictwa krajowego lub aktualnie omawia się nową wewnętrzną ustawę rolną, w Unii Europejskiej, na przykład, przyjmuje się status quo, ponieważ wyniki albo były dostarczone za późno, aby je ująć w niniejszych Prognozach albo nie są jeszcze dostępne. Dla bardziej liczących się producentów rolnych i handlowców z OECD oznacza to utrzymanie postanowień amerykańskiej federalnej ustawy w sprawie naprawy i reformy rolnictwa (FAIR) z lat 1996-2002 przez cały okres prognoz. Porozumienie Berlińskie z marca 1999 w sprawie reform Wspólnej Polityki Rolnej (CAP) Agenda 2000 ma również z założenia stanowić w dalszym ciągu podstawę polityki rolnej dla krajów członkowskich UE. Zakłada się także całkowite przestrzeganie wszystkich wielostronnych i dwustronnych umów mających wpływ na handel produktami rolnymi.

... poziom wsparcia jest wciąż wysoki i zróżnicowany w obrębie towarów i krajów

Rządy tych i innych krajów OECD tradycyjnie prowadzą politykę mającą na celu wspieranie dochodów, ale które również przyczyniły się do wzrostu produkcji rolnej. Poziom pomocy dla rolnictwa w obszarze OECD pozostaje wysoki, jedynie przy niewielkim spadku w ostatnich latach. Co więcej, różni się znacznie w obrębie towarów i krajów OECD, a nowa amerykańska ustawa rolna w rzeczywistości spowodowała zwiększenie asygnat budżetowych na rolnictwo. Pomoc dla rolnictwa jest największa w przypadku mleka, cukru i ryżu, a około 80% całkowitego wsparcia dla obszaru OECD pochodzi z trzech źródeł - Unii Europejskiej, Stanów Zjednoczonych i Japonii. Mimo to zarówno te jak i pozostałe kraje poczyniły postępy w odchodzeniu od zniekształcających mechanizmów rynkowych form pomocy dla ich sektorów rolnych. Niemniej jednak większość wsparcia jest związana z produkcją.

Reformy Agendy 2000: krok we właściwym kierunku...

Ogólny poziom wsparcia w Unii Europejskiej jest wyższy niż w Stanach Zjednoczonych, a jego większą część wciąż stanowi subsydiowanie cen oraz inne działania związane z produkcją. Jednak w ostatnich latach zauważa się tendencję ograniczającą wsparcie i ochronę dla niektórych sektorów wzmocnioną przez reformy Agendy 2000 w ramach CAP. Doprowadziło to do obniżenia cen dotowanych dla zbóż, produkcji wołowiny i cielęciny, oraz wzrostu płatności bezpośrednich tytułem częściowego wyrównania redukcji cen. Niższe ceny dotowane dla ziarna oraz słabe euro powinny pozwolić Unii Europejskiej na kontynuację eksportu pszenicy oraz w mniejszym stopniu ziarna grubego bez subwencji eksportowych. W ten sposób eksportowe zobowiązania subwencyjne w ramach Porozumienia Rundy Urugwajskiej w sprawie rolnictwa w WTO będą w mniejszym stopniu ograniczać eksport UE, szczególnie gdy światowe ceny rynkowe umocnią się zgodnie z przewidywaniami na okres perspektywiczny. Zmniejszona ochrona importu wpłynęła również na zwiększenie się sygnałów cenowych z rynków światowych dla Unijnych producentów zbóż, nasion roślin oleistych i ich produktów, ale przy wciąż wysokiej ochronie importowej i izolacji rynkowej innych produktów rolnych. Obowiązkowy program rezerw gruntowych z 10-procentową stawką za nie wywiązanie się z płatności dotyczy rolników komercyjnych korzystających z płatności wyrównawczych regulowanych przez reformy Agendy 2000. Jednakże przy niższych kosztach budżetowych, jakich się oczekuje dla programu upraw (ze względu na spadek subwencji eksportowych), może wzrosnąć nacisk ze strony unijnych producentów ziarna na rozszerzenie obszaru i większe wykorzystanie potencjału handlowego. Chociaż podstawowe prognozy przewidują utrzymanie 10-procentowych obowiązkowych rezerw, efekt obniżenia tej stawki został omówiony w Oknie 4 rozdziału „Zboża”.

... reformy w Stanach Zjednoczonych nie spełniły oczekiwań...

Podobne tendencje reformistyczne pojawiły się w Stanach Zjednoczonych z chwilą uchwalenia ustawy FAIR z 1996 roku, zwanej w owym czasie ustawą „wolności dla rolnictwa”. Ustawa ta, przyjęta w okresie wysokich cen światowych, przewidywała malejące jednorazowe wypłaty z tytułu „umowy o elastyczności produkcyjnej” (PFC) i niższe sztucznie podtrzymywane ceny w zamian za zmniejszenie restrykcji rolnych. Ale rzeczywistość okazała się zupełnie odmienna. Wprowadzając dodatkowe subwencje w formie ogromnych doraźnych wypłat dokonywanych co roku poczynając od 1998, Stany Zjednoczone miały faktycznie rosnący udział w całkowitym wsparciu udzielonym rolnikom z OECD, przy znacznym wzroście wydatków na niektóre formy pomocy. Te jednorazowe antydatowane wypłaty nie miały bezpośrednio zniekształcać produkcji w takim stopniu, jak inne formy pomocy. Mimo to, po czterech kolejnych latach rządowej hojności, plany dotyczące upraw mogą ulec zmianie, jeśli producenci założą, że przy każdym spadku cen będą nadal otrzymywać dodatkową pomoc. Co więcej, chroniąc dochody producentów przed siłami rynku, wypłaty takie, podobnie jak w innych krajach udzielających wysokiego wsparcia, od kilku lat opóźniają prawdopodobnie niezbędną reakcję producentów na niskie ceny, skutecznie przyczyniając się do pogłębienia załamania w podstawowym światowym kręgu cenowym.

... podczas gdy rynkowe kredytowe stopy procentowe wywarły większy wpływ niż oczekiwano

Na mocy ustawy FAIR producenci zbóż i nasion roślin oleistych otrzymują znaczące dopłaty w formie zapomogowych kredytów rynkowych. Rynkowe kredytowe stopy procentowe były ustalone na poziomie maksymalnym doprowadzając do najwyższych wypłat w przypadku soi. Program ten przyczynił się do ciągłego rozszerzania się obszarów upraw soi w Stanach Zjednoczonych chroniąc zyski producentów przed niższymi cenami rynkowymi. Podstawowe prognozy zakładają, że oprocentowanie kredytów na ziarna i nasiona roślin oleistych poczynając od roku 2002 będą ustalone według wzorca cenowego ustawy FAIR lub według prawnie ustalonego poziomu minimalnego. Obniżyłoby to stopy procentowe kredytów na pszenicę, kukurydzę i nasiona roślin oleistych w pierwszych latach okresu prognozowanego, co w przypadku nasion roślin oleistych oznaczałoby spadek do poziomu minimalnego. Stosując taką formułę - oraz przy wyższych cenach światowych - rynkowe kredyty zapomogowe zostałyby wstrzymane dla pszenicy oraz większości ziaren grubych, ale utrzymane dla soi przez cały okres prognozy. Wskazania rynkowe wynikające z zastosowania najnowszej praktyki polegającej na utrzymaniu amerykańskich kredytowych stóp procentowych na maksymalnym poziomie zostały omówione w Oknie 5 rozdziału „Nasiona roślin oleistych”.

Światowa produkcja będzie wciąż rosła

Globalna produkcja upraw ma wzrosnąć głównie w oparciu o wzrost produktywności...

Po nieznacznym spadku na początku tej dekady oczekuje się, że światowa produkcja upraw wzrośnie ponownie w odpowiedzi na rosnący popyt i powolną poprawę sytuacji cenowej pod koniec okresu objętego prognozami. Przeważająca część wzrostu przypada na kraje spoza OECD. Jednakże również w obszarze OECD oczekuje się szybkiego wzrostu produkcji upraw, przede wszystkim dla pszenicy, następnie nasion roślin oleistych, ziaren grubych i ryżu. Na poziomie globalnym wytwarzanie tych produktów wzrasta odpowiednio o 2,1%, 2,4%, 2,3% i 1,1% w skali rocznej w latach 2001-2007. W kontekście ogólnoswiatowym wzrost produkcji będzie zależał głównie od wyższych zbiorów. Niektóre regiony, szczególnie kraje spoza OECD, obejmują produkcją więcej ziemi dokonując dalszych inwestycji w infrastrukturę. O ile nieprzewidziane wydarzenia nie staną na przeszkodzie, bodźce mogące odwrócić długoterminową tendencję zmniejszania światowych obszarów rolnych będą nieodczuwalne.

... a produkcja mięsa i mleka w OECD ma się rozszerzyć

W obrębie sektora mięsnego cykliczny spadek w całkowitej produkcji wołowiny w krajach OECD jest równoważony przez wzrost produkcji innych rodzajów mięsa w okresie objętym prognozą. To z kolei doprowadza do zwiększenia produkcji mięsnej o 1,2% w skali rocznej do roku 2007. Produkcja mięsa wieprzowego i drobiowego w obszarze OECD wykazuje długotrwały wzrost w okresie objętym prognozami, rosnąc odpowiednio o 1,0% i 1,8% w skali rocznej. Jedyne produkcja mięsa baraniego w OECD wykazuje niewielki spadek w tymże okresie, głównie z powodu tendencji spadkowej w Unii Europejskiej. Przewiduje się, że produkcja mleka krowiego wzrośnie o 9,5% w latach 2001-2007. Na obszarze OECD wzrost produkcji mleka spodziewany jest zwłaszcza w Oceanii, Polsce i Stanach Zjednoczonych, gdzie nie jest on ograniczony kontrolą dostaw. Globalny wzrost w produkcji mleka i mięsa również stymuluje długotrwały wzrost popytu na ziarna grube i nasiona roślin oleistych w paszy.

*Znaczny udział strategii gospodarczych krajów spoza OECD
we wzroście produkcji rolnej*

Do roku 2007 kraje spoza OECD będą miały udział w większości światowego wzrostu produkcji pszenicy, ziarna grubego, ryżu, nasion roślin oleistych i ich produktów oraz mięsa. Wiele różnych czynników wpływa na kształtowanie się tych tendencji. Na przykład, amerykański przemysł sojowy stracił swą pozycję głównego dostawcy po ekspansji, z roku na rok, produkcji południowo-amerykańskiej. Zmiana ta miała miejsce w okresie wysokiego amerykańskiego wsparcia dla produkcji sojowej oraz następujących kolejno po sobie latach niskich cen światowych. Przesunięcie wzrostu w produkcji sojowej z Ameryki Północnej do Południowej będzie utrzymywało się nadal, ponieważ Brazylia, a być może również Argentyna, wykorzystuje swoje niższe koszty do dalszej ekspansji. Argentyna jest teraz największym światowym eksporterem mączki sojowej i produktów olejowych. W sektorze mleczarskim, poza masłem, dodatkowa produkcja światowa spodziewana jest głównie z krajów OECD w średniej perspektywie czasowej.

Większy światowy popyt, szczególnie w krajach rozwijających się

Zwiększanie się popytu na zboża, nasiona roślin oleistych i produkty mleczne – ale i początkowy zastój w handlu wołowiną w OECD spowodowany BSE

Jeśli spadek ekonomiczny jest krótkoterminowy, popyt na produkty rolne na świecie powinien umocnić się do roku 2007 w większym stopniu niż w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych, szczególnie w przypadku zbóż, nasion roślin oleistych i produktów mlecznych. Gwałtowny przyrost popytu na artykuły spożywcze i pasze, w tym pszenicę, grube ziarna i nasiona roślin oleistych, jest spodziewany w krajach rozwijających się, gdzie populacja, przemysł hodowlany i liczba jednostek wykorzystujących spożycie żywca ulega szybkiemu wzrostowi. Spożycie mięsa, szczególnie wołowiny na obszarze OECD, ma zgodnie z przewidywaniami lekko osłabnąć w pierwszych latach okresu objętego prognozami z powodu rozprzestrzenienia się w Europie i Japonii choroby BSE. Mimo to zakłada się, że spożycie wołowiny w obu tych rejonach zbliży się ponownie do poziomu sprzed epidemii BSE, w Europie do roku 2003, a w Japonii do 2005. Analiza efektów rynkowych kryzysu wywołanego BSE w Unii Europejskiej i Japonii według różnych scenariuszy ożywienia popytu znajduje się w Oknie 7, w rozdziale „Mięso”. Zwiększony popyt na produkty mleczarskie w średniej perspektywie czasowej będzie odzwierciedleniem rosnących dochodów, zainteresowania konsumentów nowymi produktami oraz rosnącej roli produktów mlecznych jako substytutu mięsa.

Wzrost handlu produktami rolnymi na obszarze OECD

Kraje rozwijające będą miały największy udział we wzroście światowego handlu i popytu na artykuły spożywcze.

W średniej perspektywie czasowej głównymi siłami napędowymi popytu będzie przyrost ludności i wyższe dochody na głowę mieszkańca, wraz z towarzyszącymi im zmianami nawyków żywieniowych w krajach spoza OECD. W oparciu o przewidywaną tendencję kształtowania się dochodów i przyrostu ludności, grupa ta będzie miała największy udział we wzroście światowego zapotrzebowania na żywność i pasze w średniej perspektywie czasowej. Podczas gdy krajowa produkcja ziarna, nasion roślin oleistych i mięsa zwiększy się, aby zaspokoić dodatkowy popyt w tych krajach, spodziewany jest również wzrost ich ogólnego zapotrzebowania na produkty z importu. Deficyty w poszczególnych krajach będą uzupełniane eksportem z innych krajów spoza OECD, jak i z krajów OECD. Bezpieczeństwo żywnościowe budzi największe zainteresowanie i niepokój ze strony krajów rozwijających się. Część tego raportu celowo poświęcona jest analizie wskazań prognozowych dotyczących kilku wskaźników bezpieczeństwa żywnościowego w poszczególnych krajach rozwijających się, jak również w grupach krajów o podobnych profilach handlu i bezpieczeństwa żywnościowego. Analiza ta (oparta na ogólnych, krajowych wskaźnikach bezpieczeństwa żywnościowego) pokazuje, że podstawowe przewidywania dla umiarkowanego wzrostu cen nominalnych niektórych produktów żywnościowych mają tylko nieznaczny wpływ na stan bezpieczeństwa żywnościowego badanych krajów.

Dalszy wzrost w eksporcie masowych i przetworzonych produktów żywnościowych i paszowych w krajach OECD

Handel eksportowy OECD dotyczący artykułów masowych, takich jak zboża czy nasiona roślin oleistych, będzie się nadal zwiększał w średniej perspektywie czasowej, ale napotka prawdopodobnie na silniejszą konkurencję z MNE będącą w stanie zwiększyć produkcję. Mowa tutaj o Brazylii, Argentynie i niektórych krajach NIS. Rynki niszowe produktów rolnych o szczególnych cechach jakościowych odpowiadających systemowi produkcji spożywczej nabierają coraz większego znaczenia. W średniej perspektywie czasowej spodziewany jest szybszy wzrost handlu produktami rolnymi wzbogaconymi, półobrobionymi i przetworzonymi niż handlu produktami podstawowymi czy masowymi. Na przykład, większość mięsa w obrocie jest już w formie pociętej lub poćwiartowanej (piersi kurczące czy udka), niż w postaci całych kurczaków lub tusz zwierzęcych. Tymczasem handel produktami mlecznymi wciąż przestawia się z produktów podstawowych jak SMP (**odtłuszczone mleko w proszku**) czy masło na sery wysokowartościowe i nowe produkty oparte na składnikach mlecznych.

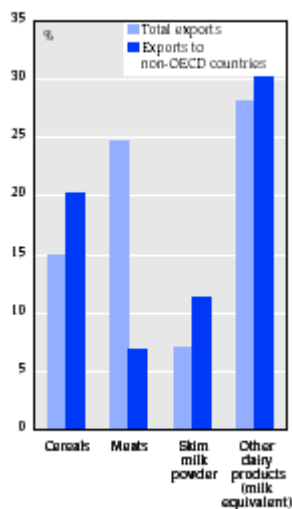
Eksport produktów mlecznych z OECD wykazuje największy wzrost, podobnie jak zboża i mięso

Największy wzrost w eksporcie OECD netto spodziewany jest w przypadku nabiału do roku 2007 (względem średniej z lat 1996-2000), w którym pierwsze miejsce zajmuje pełne mleko w proszku (+33%), następnie masło (+29%) i ser (+23%) (Wykres 1). Dekada minimalnego wzrostu w handlu zbożem (pomimo dużych zmian w krajowych obrotach handlowych) powinna się zakończyć, ponieważ eksport OECD netto wzrasta o 19%, z 21% wzrostem w handlu pszenicą na pierwszym miejscu i 18% wzrostem w przypadku ziaren grubych. Niespożywcze wykorzystanie zbóż i nasion roślin oleistych w krajach OECD zyskuje coraz bardziej na znaczeniu. Niektóre wskazania dla rynków rolnych z docelowym zwiększeniem krajowej produkcji paliw biologicznych z upraw zostały omówione w Oknie 6 rozdziału „Zboża”.

Większy eksport zbóż bez dotacji w Unii Europejskiej

Unia Europejska może zwiększyć swój udział w międzynarodowym rynku zbożowym, ponieważ wciąż utrzymuje sprzedaż pszenicy i w mniejszym stopniu ziarna grubego bez subwencji eksportowych. Eksport mięsa netto z krajów OECD zgodnie z przewidywaniami powinien wzrosnąć o około 7%, przy największym wzroście notowanym dla mięsa drobiowego (13%), następnie dla wołowiny (10%) i wieprzowiny (5%). Zwiększona światowa produkcja wieprzowiny i mięsa drobiowego oraz wzmożona konkurencja z eksporterami spoza OECD spowalnia rozwój eksportu tych produktów w OECD, podczas gdy handel netto baraniną spada w okresie objętym prognozami.

Figure 1. OECD exports
(2007 compared to 1996-2000 average)

Source: OECD Secretariat.

Wykres 1.

Eksport OECD

(rok 2007 w porównaniu ze średnią z lat 1996-2000)

Zboża

Mięso Odtuszczone

Mleko w proszku

Pozostałe produkty mleczne (odpowiednik mleka)

Eksport całkowity

Eksport do krajów spoza OECD

Źródło: Sekretariat OECD.

Stopniowe ożywienie cen światowych

Wyższa produkcja spowolni zyski ze światowych cen upraw do roku 2007...

Wiele światowych cen towarów spadło na początku okresu prognoz, głównie z powodu osłabiającego wpływu globalnej gospodarczej depresji na popyt i handel. Dla niektórych produktów efekt ten pogłębiła polityka rolna krajów OECD, która wciąż ochrania producentów krajowych od nowości światowego rynku utrudniając regulację podaży. Mimo to rynki powinny się wzmocnić w najbliższym czasie, jako że ponownie następuje wzrost gospodarczy w obszarze OECD i rozszerza się na kraje spoza OECD. Silniejszy światowy popyt na zboża, nasiona roślin oleistych i produkty żywca przyczyni się do poprawy opłacalności tych sektorów rolnictwa i pobudzi średnioterminowy wzrost produkcji światowej. To z kolei, zgodnie z oczekiwaniami, powinno wzmocnić konkurencję na światowych rynkach i spowolnienie wzrostu cenowego. Ceny według światowego wskaźnika dla pszenicy i kukurydzy, na przykład, mają wzrosnąć tylko o odpowiednio 3% i 8% do roku 2007, względem średniej z lat 1996-2000 (Wykres 2).

...choć ceny wołowiny rosną szybciej na rynkach obszaru Pacyfiku - a w cenach drobiu i mięsa wieprzowego następuje niewiele zmian

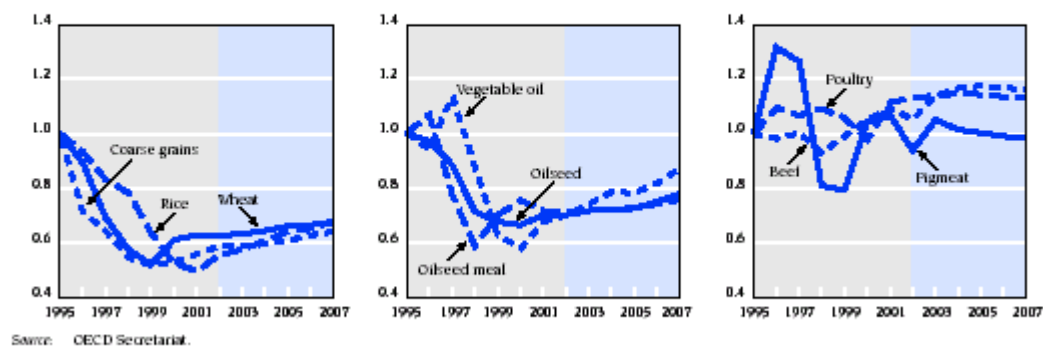
Oczekuje się, że wraz z poprawą sytuacji gospodarczej ceny wołowiny na rynkach obszaru Pacyfiku wzrosną szybciej (ponad 17%), niż w rejonie Atlantyku (3% do roku 2007 w stosunku do średniej z lat 1996 - 2000), gdzie zaznaczył się wpływ epidemii BSE i długoterminowej tendencji spadkowej w konsumpcji. W Oknie 7 w Rozdziale „Mięso” przeprowadzona została analiza wpływu kryzysów wywołanych BSE na handel w Europie i Japonii. Zwiększona produkcja i mocniejsza konkurencja na rynkach światowych ograniczy wzrost cen mięsa drobiowego i wieprzowego. Ceny baraniny w Oceanii powinny wzrosnąć w walutach krajowych dzięki wzmocnieniu dostaw i obniżeniu kursów dewizowych. Ceny produktów mlecznych dodatkowo stymulowane wzrostem gospodarczym będą ograniczane rosnącymi dostawami od producentów niskonakładowych. Przewiduje się, że ceny światowe większości produktów żywca do 2007 roku osiągną, lub lekko przewyższą, średnie wartości uzyskane w okresie 1996-2000.

Niejasna sytuacja dotycząca rynku i strategii gospodarczej zaciemnia obraz Prognoz

Istotne niewiadome Przeglądu

Wiele niewiadomych wpływa na Przegląd. Omówiono już bezpośrednią zależność pomiędzy sytuacją cenową na świecie a przyszłym ożywieniem gospodarczym. Ale głównymi niewiadomymi w prognozowaniu handlu i cen na świecie pozostają rozwój produkcji i konsumpcji produktów rolnych w krajach poza obszarem OECD. Oprócz wspomnianych już czynników znaczące zmiany strukturalne, które w przyszłości mogłyby poważnie wpłynąć na sytuację rynkową, dotyczą aktualnie dwóch wiodących producentów rolnych, tj. Chin i Rosji. Na obszarze OECD, nowa ustawa w sprawie bezpieczeństwa ogólnego i inwestycji wiejskich (FSRI) w Stanach Zjednoczonych, jak i wynik rozmów o średnioterminowej analizie reformy polityki CAP (wspólnej polityki rolnej) w Unii Europejskiej mogą mieć również znaczny wpływ na średnioterminowe funkcjonowanie rynku. Wreszcie, na rok 2005 planowane jest zakończenie wielostronnych negocjacji handlowych prowadzonych w ramach Agendy Rozwojowej Doha, a osiągnięte porozumienie wpłynie na wyniki uzyskane na rynku w końcowym okresie objętym prognozami.

Figure 2. Outlook for world prices to 2007
(Index 1995 = 1)

Wykres 2.

Perspektywy dla cen światowych do 2007

(Wskaźnik 1995 = 1)

1995 1997 1999 2001 2003 2005 2007 1995 1997 1999 2001 2003 2005 2007 1995
1997 1999 2001 2003 2005 2007

Ryż Pszenica

Ziarna grube

Olej roślinny

Mączka roślin oleistych

Nasiona roślin oleistych

Wołowina

Drób

Wieprzowina

Źródło: Sekretariat OECD.

Rosja pozostanie głównym importerm

... biorąc pod uwagę zapotrzebowanie importowe Rosji...

Federacja Rosyjska jest ważnym rynkiem z punktu widzenia eksportu rolnego OECD. Bogata w surowce naturalne posiada również potencjał, aby stać się głównym producentem produktów rolnych. Jednak pomimo rozległych obszarów ornych, Rosja nie była dotąd w stanie zaspokoić krajowego zapotrzebowania na zboża, co zmusiło ją do zwiększenia importu pszenicy w kilku ostatnich dziesięcioleciach. Ostatnio funkcjonowanie sektora zbożowego uległo poprawie częściowo dzięki dużym inwestycjom spoza sektora rolnego. Mimo to w średniej perspektywie czasowej nie oczekuje się, by Rosja odegrała istotną rolę na światowych rynkach ziarna. Ciągły wzrost dochodu i słaby wzrost zysków z produkcji pozwalają przypuszczać, że pozostanie ona stosunkowo liczącym się importerm produktów żywca, szczególnie wołowiny, wieprzowiny i drobiu. Rosja jest w trakcie negocjacji w sprawie przystąpienia w najbliższym terminie do WTO (Światowej Organizacji Handlu). Wymagałoby to dalszych zmian w polityce rolnej, a także zmian instytucjonalnych. Prognozy dla rosyjskiego sektora rolnego, instytucjonalne przeszkody w zwiększeniu produkcji oraz potencjał, dzięki któremu Rosja mogłaby wpływać na światowe rynki rolne zostały poddane analizie w specjalnej części tego raportu.

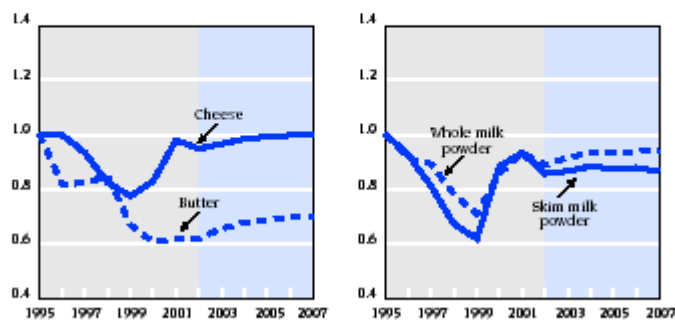
Chiny - niewiadoma dla Przeglądu

... oraz wpływ Chin na rynki światowe

Przewiduje się, że region azjatycki pozostanie jednym z najszybciej rozwijających się rynków na produkty rolne z OECD, przyczyniając się znacznie do zwiększenia popytu na zboża, nasiona roślin oleistych i mięso w okresie średnioterminowym. Na rynku azjatyckim, Chiny, ze swoją ogromną bazą dla produkcji rolnej, dynamicznie rozwijającą się gospodarką i ogromną liczbą ludności dysponują potencjałem pozwalającym intensywnie oddziaływać na światowe rynki rolne. Dalsze tendencje w handlu rolnym Chin będą miały znaczenie dla prognoz dla światowych rynków i cen na świecie, ale przewidywania nie uwzględniają niedawnego przystąpienia Chin do WTO, ani też zobowiązań powziętych przez Chiny dotyczących otwarcia rynków krajowych. Analiza wpływu wejścia Chin do WTO dla rynków zbóż i nasion roślin oleistych została przedstawiona we wcześniejszych raportach OECD*. Analizy te dowodzą, iż zgodnie z umową przystąpienia do WTO, Chiny powinny importować tylko tyle, by zaspokoić własne potrzeby, a przyjęta polityka wywiązywania się ze zobowiązań członkowskich, w większym stopniu niż tendencje rynkowe, będzie prawdopodobnie kształtować strukturę handlu w Chinach w średniej perspektywie czasowej. Punktem odniesienia jest stały wzrost chińskiego importu wielu produktów, który wciąż stanowi jedynie niewielką część krajowego spożycia w Chinach. W związku z powyższym wielkość chińskiej gospodarki rolnej oraz handel, który aktualnie ma charakter szczątkowy, sprawiają, że w przyszłości Chiny mogą wywrzeć znacznie większy wpływ na światowe rynki rolne niż ma to miejsce obecnie.

* OECD, Monitoring and Evaluation of Agricultural Policies in Non-Member and Transition Economies, 2000 and OECD, China in the World Economy. The Domestic Policy Challenges, Paris 2002. (Monitorowanie i ocena Polityk Rolnych w gospodarkach państw nieczłonkowskich i gospodarkach przechodzących transformację, 2000 i OECD, Chiny i Ekonomia Światowa. Wyzwania dla polityki wewnętrznej, Paryż 2002).

Figure 2. Outlook for world prices to 2007 (cont.)
(Index 1995 = 1)

Source: OECD Secretariat.

Wykres 2. Prognozy cen światowych do 2007 roku (cd.)

(Wskaźnik 1995 = 1)

1995 1997 1999 2001 2003 2005 2007 1995 1997 1999 2001 2003 2005 2007

Ser

Masło

Mleko pełne w proszku

Mleko odtłuszczone w proszku

Źródło: Sekretariat OECD.

Polityka wobec stojących przed nią wyzwań

Przeprowadzana reforma rolnictwa jest niezbędna dla poprawy koniunktury

Światowe rynki rolne przeżywają załamanie. Główną przyczyną tego stanu rzeczy był globalny zastój w gospodarce i handlu, a do utrwalenia takiej sytuacji przyczynia się brak regulacji podaży w krajach, które wciąż chronią swoich producentów przed niskimi cenami światowymi. Przywróceniu pewniejszych perspektyw rynkowych na świecie sprzyałoby prawidłowe funkcjonowanie rynków. Na pocieszenie należy stwierdzić, że w ostatnich latach wzrost handlu produktami rolnymi został wzmocniony stopniowym przestawianiem się na politykę prorynkową oraz zaostrzeniem przepisów handlowych. Tak zmieniający się kontekst strategiczny odzwierciedla dawne reformy wewnętrzne wynikające częściowo z wdrożenia Porozumienia Rundy Urugwajskiej w sprawie rolnictwa. Wciąż jednak mimo stałych zobowiązań dotyczących zmniejszenia subsydiów oraz ochrony, całkowity wymiar pomocy udzielanej przez wiele krajów OECD krajowym sektorom rolnym po zawarciu URAA jest nadal znaczący. Ze względu na reorientację krajów OECD w kierunku form w mniejszym stopniu zniekształcających mechanizmy rynkowe, należy położyć większy nacisk na redukcję ogólnego poziomu wsparcia. Oczywiście każdy zastój czy zmiany reformy polityki prorynkowej i liberalizacja handlu mogłyby zagrozić trwałemużywieniu rynku rolnego. Tym bardziej jeśli zniechęca to kraje spoza OECD do wdrażania reform.

Czy najnowsze tendencje w udzielaniu wsparcia rolnictwu amerykańskiemu zapowiadają przyszłość?

Dominujący udział Stanów Zjednoczonych, Unii Europejskiej i Japonii w kilku światowych rynkach produktów rolnych podkreśla znaczenie krajowego wsparcia oraz polityki handlowej dla prognoz. Dla Stanów Zjednoczonych, szanse, aby dalsza reforma poprawiła orientację rynkową i zmniejszyła wsparcie są dalekie od zadowalających. Postęp Stanów Zjednoczonych w reformowaniu polityki rolnej i redukcji wsparcia w momencie wejścia w życie ustawy FAIR z 1996 roku skutecznie zniweczyły cztery kolejne ogromne subwencje federalne dla amerykańskich rolników.

Kolejna amerykańska ustawa rolna wprowadzająca większe wsparcie dla amerykańskiego rolnictwa ...

W Stanach Zjednoczonych nowa ustawa znana pod nazwą ustawa bezpieczeństwa rolnego i inwestycji wiejskich (FSRI) z roku 2002 obejmująca federalne programy rolne na kolejne 6 lat została podpisana 13 maja i zastępuje ustawę FAIR z roku 1996. Okno 3 w rozdziale „Założenia Ekonomiczne i Strategiczne” przedstawia krótki opis wybranych punktów ustawy FSRI na lata 2002-2007. Oczekuje się, że nowa ustawa zapewni w następnej dekadzie 73,5 mld dolarów amerykańskich na dodatkową pomoc dla rolnictwa, jako dodatek do podstawy wydatków ostatniej ustawy rolnej (ustawa FAIR z 1996 roku). Reguluje to w sposób efektywny zapomogi doraźne przyznawane co roku począwszy od 1998, czyli w okresie, kiedy produkcja ziarna i nasion roślin oleistych zwiększyła się w USA na tle spadających cen światowych. Oczekuje się, że forma i wielkość rozważanej pomocy - nawet jeśli jej udzielenie czy wdrożenie będzie miało mniejszy bezpośredni związek z bieżącą produkcją - w znaczący sposób wpłynie na perspektywy handlu i produkcji rolnej. Można oczekiwać, że obniżenie ryzyka zachęci przynajmniej do większego inwestowania w rolnictwo amerykańskie, możliwie większej produkcji w okresie niższych cen (w oparciu o ostatnie doświadczenia) i ekspansji ogólnego potencjału produkcyjnego. Ta tendencja mogłaby być w dalszej kolejności wzmocniona prowizjami pozwalającymi rolnikom na modernizację upraw i bazy arealowej, motywując ich w ten sposób do zwiększenia produkcji. Nowa ustawa rolna wyraźnie określi perspektywy, jakie stoją przed rolnictwem amerykańskim w okresie prognozy.

... podczas gdy wynik średnioterminowego przeglądu reform w ramach Agendy 2000 jest wciąż niejasny.....a Japonia milczy...

Jeszcze w tym roku spodziewany jest średnioterminowy przegląd Porozumienia Berlińskiego w sprawie reform Wspólnej Polityki Rolnej (CAP) w ramach Agendy 2000 (której moc finansowa wygasa w roku 2006). Reformy w ramach Agendy 2000 poprawiły orientację rynkową niektórych sektorów upraw i hodowli żywca, ale zarówno w tych, jak i pozostałych sektorach wciąż konieczne jest przeprowadzenie reform. Niektóre państwa członkowskie chciałyby zobaczyć pewne zmiany w formie wsparcia, polegające na przejściu od tzw. „pierwszego filara CAP”, obejmującego wsparcie i pomoc bezpośrednią, ku „drugiemu filarowi” rozwoju rolnego i środków rolno-środowiskowych. Nie ma jeszcze pewności, czy spowodowałyby to również redukcję wsparcia dla rolnictwa UE i dalsze działania zmierzające w kierunku wydzielenia tej pomocy od bieżącej produkcji. Poszerzenie Unii Europejskiej o kraje kandydujące sprawi, że CAP obejmie swoim zasięgiem dodatkowe kraje jeszcze w tej dekadzie, co prawdopodobnie będzie wymagało zwiększenia nakładów całkowitych. Tymczasem nie zapowiedziano jeszcze żadnych dalszych reform ani redukcji pomocy dla japońskich programów rolnych. Na tej podstawie można przypuszczać, że nie określono jeszcze ani zakresu zmian, jakim ma ulec wsparcie we wspomnianych, jak i pozostałych krajach OECD, ani redukcji wciąż wysokiego poziomu całkowitego wsparcia w okresie objętym prognozami. Ta niestabilność polityki w początkowym okresie prognoz stanowi jedno z głównych zagrożeń dla osiągnięcia planowanych celów rynkowych.

Opóźnianie zmian w krajach o wysokich subsydiach nasili konieczność zmian w innych krajach

Perspektywy długotrwałej znacznej pomocy w wielu krajach OECD w okresie średnioterminowym oznaczają, że rolnicy w innych krajach eksportujących (zarówno w obrębie OECD, jak i poza nią) będą nadal zmuszeni do uzyskania oszczędności w kosztach oraz lepszej produktywności. Taka strategia będzie niezbędna dla utrzymania konkurencyjności tych producentów na rynkach międzynarodowych, ponieważ wyższa produkcja, wliczając w to produkcję pochodzącą od producentów korzystających z subsydiów rządowych, opóźnia światowe ożywienie cenowe (nominalne) dla wielu produktów. Rolnicy w krajach, gdzie pomoc jest wysoka, również odczuwają wpływ tej sytuacji, zwłaszcza teraz, gdy Porozumienie Rundy Urugwajskiej w sprawie rolnictwa ogranicza wykorzystanie subsydiów eksportowych w celu zjednania klientów na rynkach konkurencyjnych.

*Ochrona producentów kumuluje problemy na przyszłość
Odpowiedzią jest bardziej pro rynkowa polityka*

Dotacje mogą jedynie doraźnie łagodzić sytuację, kumulując poważne problemy na przyszłość. Na przykład rolnictwo może z czasem stać się mniej konkurencyjne, ponieważ dochody producentów są chronione przed siłami rynku, a ich koszty produkcji rosną proporcjonalnie do wzrostu kosztów nakładu. Może do tego dojść, na przykład, w sytuacji gdy wyższe zapomogi finansują wzrost wartości ziemi i dzierżaw. Rosnące koszty oraz zmniejszona konkurencyjność, przy zaledwie niewielkim średnioterminowym wzroście cen na świecie, może również doprowadzić do zwiększenia zapotrzebowania na dotacje, co z kolei ostatecznie nasili potrzebę zmian, gdy dotacje nie będą utrzymane na stałym poziomie. Gdyby tendencje w kierunku zmniejszonej konkurencyjności cenowej spowodowanej większym wsparciem pojawiły się w amerykańskim rolnictwie, byłyby one spotęgowane silnym dolarem amerykańskim. W takim przypadku pojawiłoby się ryzyko utraty przez Stany Zjednoczone pozycji ważnego dostawcy na światowym rynku w odniesieniu do kilku produktów. Wobec rosnącego znaczenia rynków eksportowych sektora rolniczego Stanów Zjednoczonych ryzyko takie zwiększyłoby oczekiwania rolników co do zastosowania polityki konkurencyjności eksportowej dla przywrócenia amerykańskich udziałów rynkowych, z wszystkimi zawirowaniami na rynkach międzynarodowych, jakie z takimi posunięciami mogłyby się wiązać. Sytuacja ta mogłaby bardzo negatywnie wpłynąć na rynki rolne. Istnieje już jednak lepszy sposób przywrócenia konkurencyjności na rynkach międzynarodowych. Aby rolnictwo było bardziej konkurencyjne, innowacyjne i efektywne należy zastosować politykę pro rynkową, jak od 1987 wielokrotnie zapewniają ministrowie OECD, a nie izolować sektor poprzez wysokie subwencje i zwiększoną ochronę.

Porozumienie Rundy Urugwajskiej w sprawie rolnictwa ustala zasady dla handlu rolnego oraz ramowy program zmian w polityce wsparcia

Zmiany, których oczekuje się w wewnętrznej polityce niektórych krajów wiodących w handlu produktami rolnymi, to nie jedyny niezbadany obszar w okresie objętym Przeglądem. Niepewna jest również polityka międzynarodowa. Porozumienie Rundy Urugwajskiej w sprawie rolnictwa, oprócz ustanowienia nowych zasad handlu rolnego, określiło również strukturę zmian w zakresie pomocy zmniejszających negatywny wpływ polityki na handel, które jednak do tej pory wywarły bezpośrednio niewielki wpływ na handel rolny i ochronę. Import produktów rolnych pozostaje niższy niż w pozostałych sektorach, a cła agrarne dla wrażliwych produktów są zwykle wyższe i bardziej złożone. Tak więc wciąż utrzymuje się znaczna ochrona oraz zniekształcony obraz rynków i handlu rolnego nawet po sfinalizowaniu Porozumienia Rundy Urugwajskiej w sprawie rolnictwa. Niemniej jednak struktura zmian pozwala na wprowadzenie bardziej znaczących reform w ramach dalszych negocjacji.

Pojawiają się inne czynniki mogące utrudniać handel

Podczas gdy tradycyjne ograniczenia rynkowe, takie jak kontyngenty i cła, są pod kontrolą, inne czynniki mogące utrudniać dostęp do importu są poddawane analizie. Mowa tutaj o najwyższych cłach oraz eskalacji dla produktów przetwórstwa, roli państwowych przedsiębiorstw handlowych, przepisach technicznych, procedurach administracyjnych i celnych. Różne inne problemy pojawiają się w wewnętrznych programach politycznych. Chociaż niektóre z nich wykraczają poza negocjacje rolnicze, mogą jednak wpływać na stosunki handlowe i międzynarodowe. Problemy te częściowo odzwierciedlają coraz bardziej złożoną sytuację w światowym handlu, a częściowo rosnącą społeczną świadomość i zmieniające się oczekiwania społeczeństwa wobec rolnictwa. Wydarzenia takie jak epidemia BSE oraz innych chorób żywieniowych przyczyniły się do zwiększenia dbałości o bezpieczeństwo żywności. Innymi problemami o rosnącym znaczeniu są zapewnienie ochrony żywności, metody produkcyjne, etyka (prawa zwierząt), utrzymanie i ochrona środowiska, oraz rentowność wsi. Sposób podejścia do tych problemów na szczeblu krajowym może wywrzeć daleko idące skutki na rynku rolnym oraz reformie handlu.

Doha powinno być kamieniem milowym na drodze do reformy

Pod koniec roku 2001 Porozumienie z Doha zapoczątkowało szeroki program negocjacji handlowych w ramach WTO. Było ono punktem zwrotnym dalszej międzynarodowej reformy rolnictwa nadając rozmach rozmowom WTO na temat rolnictwa, które rozpoczęły się dwa lata temu na mocy art. 20 Porozumienia Rundy Urugwajskiej w sprawie rolnictwa. W ramach Programu Rozwoju z Doha procedury dla dalszych zobowiązań rolnych mają zostać omówione do 31 marca 2003, a pełne negocjacje powinny być zakończone najpóźniej 1 stycznia 2005. Proces Doha oferuje możliwość pogłębienia reform rolnych i liberalizacji handlu, oraz pełniejsze zaspokojenie potrzeb krajów rozwijających się.

Negocjacje handlowe w ramach WTO w większym stopniu uwzględnią potrzeby krajów rozwijających się

Oczekuje się, że kraje rozwijające się odegrają znaczącą rolę w wielostronnych negocjacjach. Stanowią one nie tylko najliczniejszą grupę krajów uczestniczących w negocjacjach, ale po wejściu Chin do WTO ich głos zyskał na znaczeniu. Dla wielu z tych krajów jednym z priorytetów pozostaje redukcja ochrony OECD dla rolnictwa nie tylko w celu uzyskania lepszego dostępu do rynków OECD, ale również zmniejszenia wypaczających obraz handlu subsydiów OECD dla rolnictwa. Co więcej, kraje rozwijające się pozostają dla produktów rolnych OECD rynkami o największym wzroście. Tak więc rzeczą oczywistą i niezwykle istotną jest zachęcenie ich do dalszej integracji ze światową infrastrukturą handlową oraz do udziału w korzyściach ekonomicznych płynących z otwartego handlu.

Korzyści z otwartego handlu są uzależnione od reformy rolnej

Tymczasem perspektywy Programu Rozwoju Doha wprowadzającego główne reformy oraz liberalizację rynków będą prawdopodobnie kształtowane poprzez działania podejmowane przez kraje członkowskie OECD. Szczególnie w zakresie w jakim polityka wewnętrzna i programy określają granice stanowisk negocjacyjnych krajów OECD lub ograniczają kompromis w negocjacjach na rzecz większego dostępu do rynku i zredukowanych subwencji eksportowych. W nadchodzącym okresie krajowe rządy będą musiały stanąć w obliczu wielkiego wyzwania, jakim jest trwałe pogodzenie priorytetów krajowych z międzynarodowymi interesami i zobowiązaniami. W tym zakresie zwraca uwagę fakt, iż w wielu krajach rozwijających się rolnictwo jest jednym z najważniejszych sektorów, a co za tym idzie, kluczowym czynnikiem warunkującym rozwój. Wzrost handlu byłby odskocznią dla rozwoju gospodarczego, ponieważ wiele krajów rozwijających się ma niektóre względnie korzystne formy produkcji rolnej. Jednak zakres wpływu rolnictwa w tych krajach na wzrost i rozwój w decydujący sposób ogranicza

... i byłyby korzystne dla wzrostu i rozwoju wielu krajów rozwijających się

globalna ochrona handlu, z której większa część pochodzi z krajów OECD. Negocjacje Doha mogą w związku z tym stanowić kolejny ważny krok w czerpaniu korzyści z globalnych nieograniczonych rynków rolnych przez kraje rozwijające się (i rozwinięte). Ugruntowałyby to ich rozwój gospodarczy, umacniając jednocześnie światowe rynki towarów rolnych oraz usprawniając ich funkcjonowanie.

ZAŁOŻENIA – GOSPODARCZE I STRATEGICZNE

Podstawowe założenia ekonomiczne

- Depresja, która w 2001 roku dotknęła większą część światowej gospodarki, zgodnie z przewidywaniami nie zakończy się przed drugą połową roku 2002. Średni faktyczny PKB na obszarze OECD może wzrosnąć jedynie o 1% w roku 2002, ale powinien skoczyć do ponad 3% poczynając od roku 2003. Rzeczywisty PKB w krajach rozwijających się wynosi średnio około 3% w roku 2002 i osiągnie 4% do końca prognozowanego okresu.
- Przewiduje się spadek inflacji na obszarze OECD do przeciętnej wartości nieco powyżej 2,0% w latach 2002-2007, co jest częściowo spowodowane uregulowaniem cen produktów i oleju.
- Nominalne stopy procentowe pozostają na poziomie zbliżonym do ich obecnej rekordowo niskiej wartości, (stopa procentowa amerykańskiego banku centralnego wynosi 1,75%, Centralnego Banku Europejskiego - 3,25%, Japonii - 0,10%) zachęcając w ten sposób konsumentów i przedsiębiorstwa w wielu krajach do zaciągania pożyczek.
- Pomimo początkowo prężnej pozycji wobec słabnącej aktywności na poziomie krajowym, oczekuje się, że dolar amerykański osłabnie względem jena japońskiego. Jednak w dalszej kolejności powinien wzmocnić swoją pozycję nominalną względem dolara australijskiego i kanadyjskiego, nie zmieniając swojej pozycji względem euro przez cały okres ujęty w Przeglądzie.
- Spodziewany jest przyrost ludności o ok. 1,2% rocznie w ciągu omawianego okresu – słaby spadek w ostatniej dekadzie – skumulowany w krajach rozwijających się.
- Długoterminowe tendencje produktywności rolnej i średnie warunki atmosferyczne utrzymają się.
- Dewaluacja i upłynnienie argentyńskiego peso nie są brane pod uwagę.

Kluczowe założenia polityki

- Podstawowe prognozy zakładają kontynuację istniejącej lub zapowiadanej wewnętrznej polityki rolnej w krajach członkowskich OECD. Obejmuje to wieloletnie programy autoryzowane przez amerykańską federalną ustawę w sprawie naprawy i reformy rolnictwa (FAIR) z 1996 (ważny do roku 2002), Porozumienie Berlińskie Unii Europejskiej z 1999 (w sprawie reformy CAP w ramach Agendy 2000) oraz meksykański program PROCAMPO. Oczekuje się wstrzymania amerykańskich doraźnych subsydiów wypłacanych przez ostatnie kilka lat. Nowa amerykańska ustawa rolna z 2002 roku, znana pod nazwą ustawy w sprawie bezpieczeństwa rolnego i inwestycji wiejskich, nie była jeszcze brana pod uwagę, ponieważ nabrała mocy prawnej już po opracowaniu prognoz na potrzeby niniejszego raportu.
- Zakłada się pełną zgodność ze zobowiązaniami podjętymi w ramach wielostronnych i regionalnych umów handlowych, takich jak Porozumienie Rundy Urugwajskiej w sprawie rolnictwa i Północnoamerykańskie Porozumienie w sprawie Wolnego Handlu (NAFTA). Z chwilą pełnego wdrożenia tych zobowiązań niniejsze umowy pozostaną niezmienione do momentu spisania nowych umów.
- Podstawowe prognozy nie uwzględniają przystąpienia Chin i chińskiego Tajwanu do WTO, poszerzenia Unii Europejskiej o kraje Europy Środkowo-Wschodniej, wielostronnych handlowych negocjacji w Doha w ramach WTO, średnioterminowej analizy reformy CAP w ramach Agendy 2000, czy też nowej ustawy FSRI 2002-07 przyjętej niedawno przez Stany Zjednoczone.

Wybrane wydarzenia z zakresu polityki rolnej w nadchodzących latach

2002 Wygaśnięcie postanowień amerykańskiej federalnej ustawy w sprawie naprawy i reformy rolnictwa (FAIR) z 1996 roku

Analiza i zakończenie reform UE upraw rolnych regulowanych Porozumieniem Berlińskim

Wdrożenie ostatniego etapu reformy sektorów produkcji wołowiny i cielęciny w ramach Porozumienia Berlińskiego

Ostateczny termin obniżenia ceł importowych poniżej 5% dla krajów ASEAN
Konferencja Narodów Zjednoczonych dotycząca Środowiska i Rozwoju (Rio + 10)

2003 Ostateczny termin przeanalizowania przez UE projektu kontyngentu mleka

Wygaśnięcie z dniem 31 grudnia „klauzuli pokojowej” Porozumienia Rundy Urugwajskiej w sprawie rolnictwa

Deklaracje krajów w ramach negocjacji Programu Rozwoju uzgodnionego w Doha spodziewane do dnia 31 marca

2004 Zakończenie reform Porozumienia Rundy Urugwajskiej w sprawie rolnictwa w krajach rozwijających się

Rozszerzenie UE zgodnie z postanowieniami szczytu nicejskiego

2005 Termin zakończenia negocjacji w ramach Porozumienia Obu Ameryk w sprawie Wolnego Handlu 2002 (FTTA)

Ostateczny termin rozpoczęcia wdrażania zmian Porozumienia Berlińskiego UE w zakresie polityki dotyczącej produktów mlecznych

2006 Wygasa Unijny ramowy program finansowy dla reform CAP regulowanych Porozumieniem Berlińskim

2008 Ostateczny termin odstąpienia od Konwencji z Lomé

Ostateczny termin rozpoczęcia zakupu emisji GHG

Ostateczny termin zakończenia części NAFTA dotyczącej stosunków na linii Stany Zjednoczone-Meksyk

Ostateczny termin zakończenia reform UE w ramach Porozumienia Berlińskiego dotyczących produktów mlecznych

Ostateczny termin wdrożenia w UE wyższych standardów gospodarczych dla produkcji drobiowej

2009 Sfinalizowanie dostępu najmniej rozwiniętych krajów do towarów wolnocłowych Unii Europejskiej

2010 Ostateczny termin wprowadzenia otwartego handlu i inwestycji w obrębie krajów rozwiniętych APEC

2015 Ostateczny termin zmniejszenia liczby osób niedożywionych z 800 mln do 400 mln wyznaczony podczas Światowego Szczytu Żywnościowego w 1996 roku.

ROLNICTWO W ROSJI:

STAN OBECNY I PRZEWIDYWANE ZMIANY

Wprowadzenie

Po wielkich wstrząsach, reforma trwała dłużej niż przewidywano

Wraz z upadkiem ustroju socjalistycznego na przełomie lat 1989-1990 sytuacja gospodarcza w krajach byłego Związku Radzieckiego oraz Europy Środkowej i Wschodniej uległa znacznemu pogorszeniu. Początkowo okres transformacji odznaczał się brakiem równowagi politycznej, gwałtownym spadkiem PKB i narastającymi problemami społecznymi. Wpływ tego stanu rzeczy na centralnie planowany i zarządzany sektor rolniczy były destrukcyjne. Tymczasem rolnictwo ucierpiało mniej niż branże przemysłowe i działało jako czynnik łagodzący społeczne skutki transformacji. Wszyscy zdawali sobie sprawę z ogromu zadań, jakie należało zrealizować w tych krajach, gdy weszły one na drogę przemian społecznych i gospodarczych. Jednakże proces transformacji nie tylko w Rosji, ale także w innych krajach Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) trwa dłużej niż zakładano. Jako największy kraj spośród członków Wspólnoty Rosja ma najwięcej do powiedzenia, lecz sama również ulega wpływom sytuacji panującej wewnątrz tej grupy.

Istotne zmiany w rolnictwie w kontekście społecznym i gospodarczym

W środowisku gospodarczym i organizacyjnym, w jakim funkcjonuje rosyjskie rolnictwo, w minionym dziesięcioleciu zaszły zmiany. Gospodarka nie tylko się skurczyła, ale także utraciła swą stabilność. Wraz ze spadkiem poziomu dochodów netto konsumentów zmniejszyły się wydatki na żywność. Jednocześnie spadły ceny skupu żywności i rentowność gospodarstw, co sprawiło, że przedsiębiorstwa rolnicze zmuszone były drastycznie ograniczyć wydatki na wymianę maszyn i urządzeń, których stan uległ znacznemu pogorszeniu.

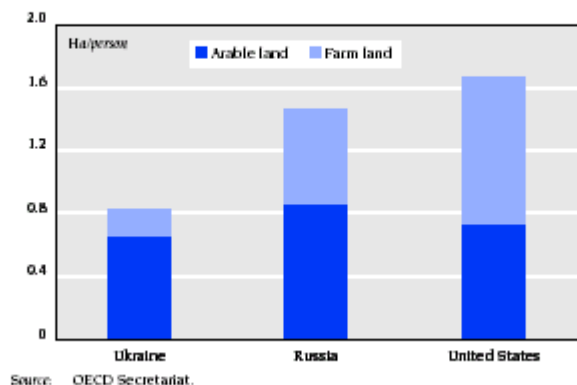
Brak własności prywatnej nadal spowalnia restrukturyzację gospodarstw rolnych

Pomimo tego, że państwo zrzekło się praw własności do użytków rolnych, proces ten nie został przeprowadzony w efektywny sposób. Nowi właściciele ziemscy wciąż mają trudności z pełnym korzystaniem ze swoich praw, ponieważ mają tylko udziały w ziemi, nie będąc właścicielami określonych działek. Uniemożliwia to rozwój rynku sprzedaży lub dzierżawy gruntu, ale utrudnia restrukturyzację gospodarstw rolnych.

Rosja ma ogromne zasoby gruntów rolnych, których powierzchnia przypadająca na jednego mieszkańca jest w przybliżeniu taka jak w Stanach Zjednoczonych, a dwa razy większa niż na Ukrainie (rys. 34). W 1999 roku łączna powierzchnia uprawianych gruntów rolnych wynosiła 198 mln ha. Składają się na nią: gospodarstwa rodzinne (3%), gospodarstwa prywatne (7%) oraz wielkie przedsiębiorstwa rolne (80%). W porównaniu z dużymi zmianami gospodarczymi, jakie zaszły w Rosji od początku lat dziewięćdziesiątych, zmiana struktury gospodarstw była raczej umiarkowana.

Intensywność wykorzystania ziemi jest różna w przypadku różnych typów gospodarstw. W oparciu o wydajność produkcji można stwierdzić, że wykorzystanie ziemi w gospodarstwach rodzinnych jest mniej więcej siedmiokrotnie wydajniejsze niż w prywatnych gospodarstwach i wielkich przedsiębiorstwach rolnych. Dzieje się tak dlatego, że te pierwsze specjalizują się głównie w hodowli zwierząt i uprawie zbóż wymagających dużych nakładów pracy, drugie zaś skupiają się przede wszystkim na uprawie zbóż co sprawia, że formułowanie ogólnych wniosków odnośnie względnej wydajności produkcji tego typu gospodarstw nie jest możliwe.

Figure 34. Comparison of agricultural land per person between selected countries

Rys. 34.

Porównanie gruntów rolniczych przypadających na mieszkańca w wybranych krajach

Ha per capita Grunty uprawne Użytki rolne
Ukraina Rosja USA

Ha per capita Grunty uprawne Użytki rolne
Ukraina Rosja USA

Ha per capita Grunty uprawne Użytki rolne
Ukraina Rosja USA.

Źródło: Sekretariat OECD.

Gospodarstwa wielohektarowe w Rosji podlegają strukturalnym zmianom, które wynikają z wielu czynników. Windykacja należności jest ważnym powodem zaangażowania w rolnictwo banków i producentów maszyn rolniczych, podczas gdy integracja pionowa pobudza działalność przedsiębiorstw przetwórczych, a więc znajdujących się na końcu łańcucha produkcji. Ta druga sytuacja odzwierciedla także wyższe koszty transakcji rynkowych *w porównaniu* z kosztami organizacji produkcji i przetwórstwa w ramach jednego przedsiębiorstwa. Innymi słowy, działalność rynków nie jest jeszcze opłacalna. Zbyt wiele niepewności wynika z braku instytucji wspierających i/lub sposobu wprowadzania w życie przepisów. Dla przykładu, system kontraktacji dostaw u rolników jest dla przetwórców mniej niezawodny niż posiadanie pełnej kontroli nad własną produkcją. Z tej perspektywy, fuzje mogą być traktowane jako odpowiednia reakcja na trudności rynkowe. Jednak motywacja przedsiębiorstw przemysłowych nie związanych bezpośrednio z rolnictwem, takich jak Gazprom, do inwestowania w przedsięwzięcia rolnicze jest inna prawdopodobnie dlatego, że muszą one postrzegać rolnictwo jako potencjalnie opłacalny sposób dywersyfikacji inwestycji.

Należy jednak zadać sobie pytanie, czy tego typu duże przedsiębiorstwa są najlepszym sposobem poprawienia kondycji rolnictwa w Rosji. Należy rozważyć dwa kluczowe zagadnienia. Pierwsze to wielkość przedsiębiorstwa, a drugie – jego wpływ na gospodarkę. Wielka skala tych przedsiębiorstw prawdopodobnie nie będzie pozwalać na optymalne działania, jeżeli nie zostaną one podzielone na jednostki zależne. Kolejny problem dotyczy zatrudnienia. Jako że stosunek nakładów inwestycyjnych do płac w Rosji jest kilka razy wyższy niż w krajach Europy Zachodniej, rolnictwo rosyjskie nie wymaga zachodniego sprzętu stosowanego w wielkich gospodarstwach. Należy natomiast wykorzystywać zapasy kapitału na zatrudnienie większej siły roboczej. Reasumując, Rosja powinna mieć rolnictwo wymagające nakładów pracy, a nie kapitałochłonne.

Szereg problemów, z jakimi boryka się rosyjskie rolnictwo, związanych jest z nieodpowiednimi instytucjami. Niestabilność polityczna i brak funkcjonującego rynku obrotu gruntami to kolejne przyczyny, oprócz już wspomnianych. Niezwykle powolny rozwój rynków sprzedaży i dzierżawy gruntów powoduje powstawanie dużych trudności, ponieważ uniemożliwia przeprowadzenie niezwykle potrzebnej restrukturyzacji gospodarstw rolnych.

Nieodpowiednia polityka makroekonomiczna i rolna także miała negatywny wpływ na ożywienie i rozwój rosyjskiego rolnictwa. Do przyczyn makroekonomicznych należy zaliczyć wolny i niestabilny rozwój gospodarki, a także rzeczywisty wzrost wartości rosyjskiego rubla. Należy również przedsięwziąć środki mające na celu podniesienie wydajności przetwórstwa spożywczego i

dystrybucji, które nie są konkurencyjne na międzynarodowych rynkach. Ceny artykułów rolnych są często niższe niż ceny na rynkach światowych, z uwagi na różnice w jakości. Poprawa jakości produktów to kolejny ważny krok mający na celu zwiększenie konkurencyjności artykułów spożywczych na międzynarodowych rynkach.

Potencjalny wpływ rozwoju rolnictwa w Rosji na rynki światowe jest ogromny. Niemniej jednak to krótkie streszczenie zagadnień strukturalnych, ekonomicznych i prawnych w rosyjskim rolnictwie wskazuje na to, że dalsze zmiany są wielce prawdopodobne i że średnioterminowa analiza rynków rolnych i wymiany handlowej tego kraju ma wiele niewiadomych. Należy mieć to na względzie w ocenie przewidywań przedstawionych w kolejnym rozdziale.

Najnowsze i przyszłe tendencje kształtowania się produkcji i popytu

Uwagi ogólne

Wartość rubla będzie mieć kluczowe znaczenie

Zmiany kursów wymiany pozostaną decydującym czynnikiem wpływającym na rosyjski rynek artykułów rolnych i spożywczych. Od czasu kryzysu finansowego rubel realnie zyskał na wartości 40% w roku 2000 i 21% w 2001¹. Wartość rubla stanowi również jedno z najważniejszych założeń Przeglądu. Zakłada się spadek wartości nominalnej kursów walutowych w latach 2000-2007 rocznie o średnio 4,25%. Jednocześnie różnica uwzględniająca inflację pomiędzy wskaźnikiem cen towarów konsumpcyjnych w Rosji a cenami produktów rolnych na rynkach światowych wynosi 10%. Tak więc rzeczywisty wzrost wartości rubla – bez uwzględnienia danych z handlu dwustronnego jako wagi – wynosi ok. 6% rocznie.

¹ *GTAP* jest globalnym ogólnym modelem równowagi, obejmującym wszystkie sektory i zasoby w krajach OECD i w krajach spoza OECD. Na prośbę Sekretariatu, ten model został wykorzystany przez badaczy w Lanbouw Economisch Instituut (LEI) w Holandii.

Należy dalej usprawniać system podatkowy

Polityka fiskalna i stabilizacyjna także będzie mieć wpływ na rolnictwo i przemysł spożywczy. Mimo, że system podatkowy został uregulowany w latach 90-tych, wymaga on jeszcze znacznego usprawnienia. Główny problem to sama liczba podatków pobieranych od tej samej podstawy opodatkowania. Ponadto wpływy z tytułu podatku od osób fizycznych są niższe niż z tytułu podatków od osób prawnych (Kasztanowa, 2002), co być może tłumaczy tak duży udział gospodarstw rodzinnych w produkcji przy relatywnie niewielkiej powierzchni gruntów. Oprócz tego istnieje podział pracy pomiędzy przedsiębiorstwami rolniczymi a gospodarstwami rodzinnymi w zakresie produkcji pewnych artykułów spożywczych.

Próby uporania się z zanieczyszczeniem środowiska – spuścizną epoki sowieckiej...

Rosyjskie rolnictwo boryka się również z problemami zanieczyszczenia środowiska i degradacji gleby (zasolenie obszarów nawadnianych, utrata składników mineralnych, erozja i zbitcie gleby). Należy podkreślić, że większość z tych skutków spowodowana była intensywną eksploatacją w czasach komunistycznych, a nie w okresie transformacji. W 2001 roku rząd federalny ustanowił specjalny fundusz mający na celu odłogowanie zdegradowanych gruntów i poprawę żyzności gleby (Agra Europe 2001a, str. 15). Plany zakładają odłogowanie lub użyźnienie w ten sposób ok. 10 do 12 mln ha gruntów.

... ożywienie produkcji spowodowało zastąpienie importu produkcją krajową

Jak już wspomniano, po latach spadku w sytuacji ożywienia gospodarczego wzrasta również produkcja rolna. W 2001 roku produkcja rolna ogółem była o ok. 5% wyższa niż w poprzednim roku. Rok 2001 był także pierwszym rokiem po okresie transformacji, w którym zatrzymano spadek pogłowia bydła. Przemysł spożywczy rozwijał się w 2001 roku nawet szybciej, bo jego wzrost wyniósł 10% (Agra Europe 2002, str. 12). Ocenia się, że część z tej nadwyżki produkcji krajowej zastąpiła import. (Po kryzysie finansowym zastępowanie importu produktami krajowymi było szczególnie widoczne w sektorze dóbr konsumpcyjnych, w tym w przetwórstwie spożywczym). Zakłada się, że pozostała część nadwyżki produkcji trafiła na dodatkowe rynki zbytu. Duża część tej nadwyżki wynikała z lepszego wykorzystania zwiększonych mocy produkcyjnych, szczególnie w przemyśle przetwórstwa spożywczego. Większy poziom inwestycji w rolnictwie i przemyśle spożywczym także miał wpływ na ten wzrost.

Niska wydajność pasz zwierzęcych jeszcze przez jakiś czas będzie sprzyjać importowi mięsa i produktów mlecznych

Poważnym problemem rosyjskiego rolnictwa jest niska wydajność pasz zwierzęcych –będąca równocześnie główną przyczyną dużego importu mięsa i produktów mlecznych. Dopóki nie poprawi się wykorzystanie paszy, dopóty import produktów pochodzenia zwierzęcego będzie w Rosji nadal opłacał się bardziej niż mało wydajne przetwarzanie koncentratów paszowych na dostawy żywego inwentarza (co i tak nie zlikwidowałoby nadwyżki importu). Podwyższanie wydajności pasz potrwa długo. Nie wystarczy ulepszyć czy wymienić stado, trzeba także dostosować system odżywiania pod względem jakości paszy i wielkości dawek pokarmowych, a ponadto poprawić warunki hodowli zwierząt. Wszystko to wymaga czasu i szeregu inwestycji – nie tylko wkładu w sensie fizycznym, lecz także kapitału ludzkiego, tj. szkoleń dla rolników, zarządzania itd.

Brak bodźców do poprawy wydajności wśród drobnych producentów żywego inwentarza

Zwiększanie wydajności pasz napotyka także na innego rodzaju przeszkody. Ponad połowa produkcji zwierzęcej w Rosji pochodzi z gospodarstw prywatnych (niecałe 2%) i rodzinnych (57%). Tym producentom trudniej niż wielkim przedsiębiorstwom rolniczym dokonywać niezbędnych inwestycji, ponieważ zazwyczaj mają oni nadmiar siły roboczej, a zbyt mało środków. Mała skala produkcji oznacza też dla przetwórców wyższe koszty zakupu wyższej jakości surowca. Z tego względu podmoskiewskie przedsiębiorstwa zajmujące się pakowaniem wyrobów mięsnych wolą sprowadzać duże ilości produktów mięsnych pewnej jakości niż kupować towar w wielu okolicznych drobnych gospodarstwach. Każdorazowo korzystniejsza cena u producenta jest zawyżana bardzo wysokimi kosztami transakcji.

Rzeźnie i paczkarnie mięsa próbują polepszyć swoje normy higieny i jakości na potrzeby eksportu

Inna przyczyna nadwyżki importu mięsa i przetworów mięsnych w Rosji to nieefektywność rosyjskich rzeźni i zakładów zajmujących się porcjowaniem i pakowaniem wyrobów mięsnych. Nie spełnianie wymogów jakościowych i higienicznych wielu zakładom przetwórczym utrudnia eksport do krajów zachodnich. Pomimo tego, że producentom wyrobów mięsnych w Rosji udaje się konkurować z zagranicznymi producentami na swym własnym terenie, nie zdołają oni podbić rynków w krajach innych niż ich zachodni sąsiedzi.

Wyższe ceny w okresie posttransformacyjnym powodują gwałtowną zmianę struktury konsumpcji

Od rozpoczęcia transformacji, struktura konsumpcji artykułów spożywczych w Rosji uległa zauważalnej zmianie. W początkowym okresie liberalizacja cen i wstrzymanie wysokich dotacji konsumpcyjnych spowodowały raptowny wzrost cen żywności, zmniejszając realne dochody. Zmieniająca się struktura cen artykułów spożywczych była przyczyną podobnych zmian w strukturze konsumpcji. Przykładowo, zmalało spożycie mleka i mięsa na osobę, wzrosło natomiast zapotrzebowanie na podstawowe rodzaje żywności (produkty zbożowe i ziemniaki). W miarę różnicowania się wysokości dochodów, spożycie żywności przez grupy ludności o niskich dochodach dość drastycznie zmieniło się/zmalało. O ile rozwój gospodarczy przyniesie poprawę sytuacji materialnej w tej grupie dochodów, to znacząco wzrośnie tam również spożycie żywności. Elastyczność dochodowa żywności we wszystkich grupach dochodów wynosi średnio 0,4 dla produktów zbożowych i 1,3 dla mleka (Elsner 2001, str. 162). Również wysoka jest elastyczność cenowa, i tym razem zwłaszcza dla grup ludności o niskich dochodach. W przypadku mieszkańców Rosji żyjących na skraju ubóstwa lub poniżej progu ubóstwa – co najmniej 12% ludności kraju (Wehrheim 2000, str. 34) – konieczna jest poprawa sposobu odżywiania: mniej tłuszczów, a więcej owoców i warzyw.

Zmiany w polityce rolnej

Porównanie cen w Rosji i na świecie może być mylące

Wprawdzie dewaluacja rubla po roku 1998 nieco zmniejszyła różnice, jednak ceny producenta w Rosji w roku 2000 były generalnie znacznie niższe niż na rynkach światowych (choć np. ceny mleka i innych artykułów kształtowały się akurat na wyższym poziomie, zob. Tabela 9). Spadek ten był najbardziej zauważalny w przypadku cen ziarna, które spadły znacznie poniżej cen światowych, podczas gdy ceny nasion roślin oleistych osiągnęły poziom połowy ceny uzyskiwanej na świecie, a ceny makuchów i olejów roślinnych bardzo się zbliżyły do tego poziomu. Najwyraźniej wzrost cen na rynku krajowym mógłby znacznie pomóc rosyjskim producentom zbóż i roślin oleistych. Jednakże porównania z rynkiem światowym winny uwzględniać różnice jakości oraz kosztów transportu krajowego i pozostałych kosztów handlowych (jak choćby konieczność ustanowienia odpowiedniego sposobu klasyfikacji ziaren zbóż). Konkludując, można by zaryzykować stwierdzenie, że ponieważ wymienione różnice poza cenowe są raczej duże, a jakość rosyjskich artykułów rolnych niska, likwidacja barier handlowych może na niewiele się zdać.

Table 9. Structure of large scale enterprises in 64 oblasts at the end of 2000

	Number	Share in %
Share holding companies	3 922	16.7
Other corporate enterprises	2 578	10.9
Farmers' associations	381	1.6
Co-operatives ^{a)}	13 257	56.3
State owned farms	2 159	9.2
Other farms (e.g. breeding farms)	1 239	5.3
Total	23 536	100.0

a) Including kolchozes.

Source: Agricultural Ministry of the Russian Federation (2001), p. 13.

Tabela 9.

Struktura wielkich przedsiębiorstw w 64 obwodach na koniec roku 2000

	Ilość	Udział w %
Spółki kapitałowe	3922	16,7
Inne przedsiębiorstwa	2578	10,9
Kółka rolnicze	381	1,6
Spółdzielnie <i>a</i>	13257	56,3
Gospodarstwa państwowe	2159	9,2
Inne (np. gospodarstwa hodowlane)	1239	5,3
Razem	23536	100

a) W tym kolchozy.

Źródło: Ministerstwo Rolnictwa Federacji Rosyjskiej (2001), p. 13.

Nowa polityka rządu ma ożywić produkcję rolną

Nowa polityka rządu ma na celu zwiększenie produkcji zbóż. Po obfitych zbiorach w roku 2001 w ramach skupu interwencyjnego zakupiono 250 000 ton ziarna pszenicy klasy 3 do celów spożywczych. Więcej ziarna, głównie pszenicy i jęczmienia, przeznaczono także na eksport, głównie do podstawowych nabywców Grecji i Włoch. W celu zwiększenia sprzedaży rząd federalny pragnie udzielić poparcia eksporterom zbóż - nie przez dotowanie eksportu, lecz poprzez pożyczki z banku rolnego „Rosselkhozbank” (Agra Europe 2002, str. 13), jednak zainteresowanie importerów jest ograniczone z uwagi na niedobór ziarna wysokiej jakości.

Cła wwozowe na nasiona roślin oleistych i produkty rolne...

Wzrost importu oleju słonecznikowego skłonił rząd rosyjski do podniesienia cel na import tego produktu, jak również oleju rzepakowego i sojowego. Na początku roku 2001 podniesiono także cło wywozowe na olej słonecznikowy, co mogło być przyczyną zmniejszenia krajowej produkcji nasion słonecznika, ponieważ rolnicy oczekiwali, że dojdzie do obniżenia cen krajowych.

...oraz kontyngent celny na import cukru od roku 2000

Rosyjskim producentom cukru trudno konkurować z importem, między innymi z uwagi na brak sprawnego sprzętu do zbioru buraków. Aby sprostać szybko rosnącemu zapotrzebowaniu krajowemu, Rosja musi pokrywać około 75% swego popytu importem cukru surowego, który następnie rafinuje we własnym zakresie. W ramach kontyngentu celnego od końca roku 2000 sprowadzono 3,65 mln ton tego produktu (cło 5%), zaś wobec pozostałego importu cukru w ilości 1,5 mln ton stosowano stawkę celną 30%. Wzrost stawki celnej na rok 2002 tłumaczono spadkiem cen cukru na świecie.

Nowa strategia polityczna i protekcjonizm stanowią zachętę do produkcji mięsa, zwłaszcza drobiowego

Rosja podejmuje intensywne wysiłki zmierzające do zwiększenia produkcji mięsa, zwłaszcza mięsa drobiowego, którego import wzrósł znacznie w roku 2001 pokrywając około 60% konsumpcji ogółem. Według prognoz na najbliższą przyszłość, spożycie na jednego mieszkańca powinno wzrosnąć z obecnych 11,8 kg do około 16 kg. Producentom żywności, w tym drobiu, proponuje się program kredytowy w celu doskonalenia stad hodowlanych i pozostałych środków obrotowych, przy założeniu, że w ciągu najbliższych czterech lat produkcja mięsa drobiowego zostanie podwojona. W związku z powyższym trwają rozmowy na temat podniesienia importowych stawek celnych z obecnych 25% do 30% i/lub wprowadzenie kontyngentu celnego. Na początku marca 2002 Rosja wprowadziła zakaz importu pewnych rodzajów mięsa drobiowego z USA po tym, jak rozpetęła się dyskusja na temat antybiotyków i salmonelli wykrytych w sprowadzanych produktach. W dniu 31 marca 2002 roku Stany Zjednoczone i Rosja doszły do porozumienia, w wyniku którego 15.kwietnia 2002 zakaz importu został zniesiony. Jednakże od tej pory Rosja wprowadziła szereg barier pozataryfowych, które w dalszym ciągu ograniczają wymianę handlową.

Rynek wybranych grup produktów rolnych

Zboża

Trudna do przewidzenia wielkość produkcji zbóż na skutek zmiennych warunków pogodowych

W minionym dziesięcioleciu wielkość produkcji zbóż w Rosji była niestabilna², czego przyczyną były w głównej mierze warunki atmosferyczne. Zbiorom szkodziły okresy suszy późną wiosną i/lub w porze zasiewów, a także srogi zimy, zwłaszcza wtedy gdy nie było pokrywy śnieżnej. Ponadto, w Rosji brak jest elastyczności na wypadek znacznego skrócenia czasu zasiewów i zbiorów pod wpływem niekorzystnych warunków atmosferycznych.

² Szczegółowy opis i ocena krajowej polityki rolnej i handlowej, łącznie z oceną poziomu i formy wsparcia, można znaleźć w rocznym raporcie OECD *Agricultural Policies in OECD Countries: Monitoring and Evaluation, 2002*.

*Rozwój inwestycji powoduje zwiększenie wydajności,
zmniejszając straty podczas zbiorów...*

Sytuacja może się poprawiać na skutek wzrostu inwestycji w sprzęt rolniczy, mniejsze niż zazwyczaj są też niedobory paliwa. Ponadto zwiększenie wydajności pozwala także na zmniejszenie strat, gdyż zbiory odbywają się na większym niż zazwyczaj obszarze zasiewów, a nowe kombajny pozwalają na ograniczenie strat powstających podczas zbiorów. Zwiększone możliwości magazynowania, zarówno u producentów, jak i hurtowników zboża także umożliwiają ograniczenie strat, które miały miejsce w przeszłości, kiedy zboże często przechowywano wprost na polach.

*... zwiększenie produkcji zbóż na skutek wzrostu plonów, a nie
arealu...*

Najpoważniejszy spadek wydajności produkcji zbóż w Rosji miał miejsce w roku 1998. Był to najgorszy rok w całej dekadzie lat dziewięćdziesiątych, gdyż zbiory zbóż były wówczas o 46% niższe niż w roku poprzednim, który z kolei był rokiem najlepszym, jako że wyprodukowano wówczas 86 mln ton zboża. Od tej pory produkcja systematycznie rosła, i w roku 2001 była o zaledwie 10 mln ton niższa niż w roku 1997. Wzrost ten zawdzięcza się wyłącznie wyższym plonom (które wzrastały średnio o około 22% rocznie - zarówno pszenica jak i zboża gruboziarnistego), powierzchnia zasiewów była w tym czasie mniejsza niż zwykle. Wzrosła ilość plonów wszystkich najważniejszych zbóż, najbardziej zaś pszenicy i jęczmienia, których udział w produkcji zbóż ogółem był większy niż dotychczas, podczas gdy udział kukurydzy był mniejszy niż zazwyczaj.

... wzrost ten - choć powolny - będzie się utrzymywać do roku 2007

Przystawione w niniejszym Przeglądzie prognozy bazowe na okres do roku 2007 zakładają, że ceny zbóż będą malały proporcjonalnie do cen żywego inwentarza, wzrastać natomiast będą ceny nasion roślin oleistych (Tabele 10 i 11). Oznacza to jedynie niewielki wzrost produkcji zbóż (Tabele 12, 13 i 14), która - nawet do roku 2007 - jest marginalnie wyższa niż średnia wielkość produkcji za lata dziewięćdziesiąte i o 14% niższa niż w dobrym roku 1997. Jest to prognoza raczej pesymistyczna; z drugiej strony - o ile nie spadną ceny - wielkość produkcji zbóż ogółem może z łatwością osiągnąć poziom 85 do 90 mln ton. Podczas gdy wysokość plonów w latach 2000-2007 umiarkowanie wzrasta (Tabela 13), powierzchnia zasiewów jest nadal mniejsza niż w roku 1997. Dotyczy to zwłaszcza zbóż gruboziarnistych. Powierzchnia zasiewów ogółem w roku 2007 jest także znacznie niższa niż w roku 1992 (20%, tj. 20 mln ha), przy czym areał zasiewów zbóż gruboziarnistych spadł do trzech piątych (Tabela 12).

Table 10. Ratio of domestic to world market prices in 2000 and 2007

Item	2000	2007
Coarse grains	0.65	0.76
Oilseeds oil	1.02	1.11
Oilseeds meal	0.85	1.11
Oilseeds	0.44	0.54
Rice	0.09	0.10
Wheat	0.52	0.60
Butter	2.55	3.68
Cheese	1.67	2.36

Source: Database for the Russian module of Aglink, OECD Secretariat.

Tabela 10

Relacje cen na rynku krajowym i światowym w roku 2000 i 2007

Produkt

Zboża gruboziarniste

Oleje roślinne

Makuchy

Nasiona roślin oleistych

Ryż

Pszenica

Masło

Sery

Źródło: Baza danych dla rosyjskiego modułu Aglink, Sekretariat OECD.

Table 11. Farm gate prices in the baseline projection

Item	Unit	1992	2000	2007	1992-2000	2001-2007
		Level			Annual growth rate in %	
Barley	Rb/t	12.7	1 639	3 011	83.64	9.08
Coarse grain	Rb/t	11.2	1 702	3 190	87.33	9.39
Maize	Rb/t	8.8	2 590	4 688	103.41	8.85
Other coarse grains						
Oilseeds oil	Rb/t	875.2 ^a	9 798	21 417	35.25	11.82
Oilseeds meal	Rb/t	252.3 ^a	4 377	7 615	42.86	8.23
Oilseeds	Rb/t	70.7 ^a	2 584	4 988	56.81	9.85
Oats	Rb/t	10.6	1 475	2 938	85.25	10.34
Rice	Rb/t	2.2	478	959	96.14	10.45
Rapeseed	Rb/t	72.1 ^a	2 572	4 919	56.33	9.70
Rye	Rb/t	9.2	1 861	3 696	94.10	10.30
Soyabean	Rb/t	63.1 ^a	2 729	5 447	60.14	10.38
Sunflower	Rb/t	17.8	2 572	4 956	86.20	9.82
Sugar	Rb/t sugar	13.8	1 038	2 000	71.65	9.82
Wheat	Rb/t	8.2	1 926	3 246	97.92	7.74
Beef	Rb/t c.w.	41.6	24 524	62 224	122.01	14.23
Butter	Rb/t	274.4	100 955	226 045	109.28	12.20
Cheese	Rb/t	4 617.6 ^b	90 357	206 654	45.03	12.55
Eggs	Rb/t	1.9	1 681	33 218	133.54	53.14
Milk	Rb/100 kg	0.6	362	712	124.21	10.14
Pork	R/t	43.4	28 348	51 586	124.84	8.93
Poultry	Rb/t	43.3	30 746	52 392	127.23	7.91
Consumer price index	1995 = 1	0.0	7	17	132.89	12.74
Exchange rate	Rb per USD	0.99 ^a	29	39	52.53	4.25

a) Value for 1993.

b) Value for 1994.

Source: OECD Secretariat.

Tabela 11. **Ceny producenta - prognoza bazowa**

1992 2000 2007 1992-2000 2001-2007

Produkt; Jednostka; Poziom; Roczne tempo wzrostu w %

Jęczmień RUB/t

Zboża gruboziarniste RUB/t

Kukurydza RUB/t

Pozostałe zboża gruboziarniste

Olej roślinny RUB/t

Makuchy RUB/t

Nasiona roślin oleistych RUB/t

Owies RUB/t

Ryż RUB/t

Rzepak RUB/t

Żyto RUB/t

Soja RUB/t

Słonecznik RUB/t

Cukier RUB/t cukru

Pszenica RUB/t

Wołowina RUB/t tusz

Masło RUB/t

Sery RUB/t

Jaja RUB/t

Mleko Rb/100 kg

Wieprzowina R/t

Drób RUB/t

Wskaźnik cen towarów

konsumpcyjnych

Kurs rubla wobec dolara

a) na rok 1993.

b) na rok 1994.

Źródło: Sekretariat OECD.

Table 12. Acreage in the baseline projection

Item	1992	2000	2007	1992-2000	2001-2007
	1 000 ha			Annual growth rate in %	
Barley	14 564	9 200	10 737	-5.58	2.23
Coarse grains	33 363	19 600	21 571	-6.43	1.38
Maize	810	800	630	-0.16	-3.35
Other coarse grains	1 875	1 600	1 200	-1.96	-4.03
Oilseeds	3 688	4 910	5 543	3.64	1.75
Oats	8 540	4 500	5 069	-7.70	1.72
Rice	265	170	151	-5.40	-1.68
Rapeseed	154	220	227	4.56	0.45
Rye	7 574	3 500	3 745	-9.20	0.97
Soyabears	645	340	371	-7.69	1.25
Sunflower	2 889	4 350	4 945	5.25	1.85
Sugar	1 333 ^{a)}	789	617	-6.35	-3.45
Wheat	24 284	23 200	24 224	-0.57	0.62
Fallow	13 024	18 000	18 189	4.13	0.15
Total	62 668	48 499	51 955	-3.15	0.99

^{a)} Value for 1993.
Source: OECD Secretariat.

Tabela 12.

Powierzchnia zasiewów - prognoza bazowa

Produkt;

1 000 ha (1992 2000 2007);

Roczne tempo wzrostu w % (1992-2000 2001-2007)

Jęczmień

Zboża gruboziarniste

Kukurydza

Pozostałe zboża gruboziarniste

Nasiona roślin oleistych

Owies

Ryż

Rzepak

Żyto

Soja

Słonecznik

Cukier

Pszenica

Nieużytki

Ogółem

a) Wartość na rok 1993.

Źródło: Sekretariat OECD.

Table 13. Yield in the baseline projection

Item	Unit	1992	2000	2007	1992-2000	2001-2007
		Level			Annual growth rate in %	
Barley	t/ha	1.9	1.5	1.7	-2.35	1.88
Maize	t/ha	2.6	1.9	1.6	-3.77	-2.45
Oilseeds oil	t/ha	1.0	0.9	0.9	-1.53	0.25
Oilseeds meal	t/ha	0.5	0.5	0.5	-1.20	0.05
Oats	t/ha	1.3	1.3	1.2	0.16	-1.21
Rice	t/ha	1.9	2.1	1.4	1.68	-5.95
Rapeseed	t/ha	1.1	0.7	0.6	-5.65	-0.85
Rye	t/ha	1.8	1.6	1.8	-2.02	2.14
Soyabean	t/ha	0.8	1.0	1.0	3.18	-0.73
Sunflower	t/ha	1.1	0.9	0.9	-2.07	0.35
Sugar	t/ha	1.6	1.9	2.0	2.40	0.66
Wheat	t/ha	1.9	1.5	1.7	-3.04	1.64
Milk	t/head	2.3	2.4	2.5	0.62	0.14

Source: OECD Secretariat.

Tabela 13. Wielkość plonów - prognoza bazowa

Produkt

Jednostka

Poziom (1992 2000 2007)

Roczne tempo wzrostu w % (1992-2000 2001-2007)

Jęczmień t/ha

Kukurydza t/ha

Olej roślinny t/ha

Mąka makuchowa t/ha

Owies t/ha

Ryż t/ha

Rzepak t/ha

Żyto t/ha

Soja t/ha

Słonecznik t/ha

Cukier t/ha

Pszenica t/ha

Mleko t/per capita

Źródło: Sekretariat OECD.

*Nadwyżka importu pszenicy i eksportu zbóż gruboziarnistych -
prognozy do roku 2007*

Wykorzystanie roślin zbożowych w latach 90-tych - zarówno jako pasz, jak i w celach konsumpcyjnych - znacznie spadło. Spożycie zbóż gruboziarnistych zmalało o blisko 20% tj. 2,8 mln ton. Spożycie pszenicy również było mniejsze, lecz tylko o 450 kt. W tym samym czasie do celów paszowych wykorzystano o 30 mln ton mniej zbóż szarych i 21 mln ton mniej pszenicy. Ponieważ tak olbrzymi spadek krajowego popytu skompensował niższą wydajność - i to z nawiązką - w latach 90-tych zmalała również nadwyżka importu. W prognozowanym okresie 2001-2007 wzrasta krajowy popyt na pszenicę, a popyt na zboża gruboziarniste utrzymuje się na stałym poziomie (Tabela 15). Oznacza to nadwyżkę importu pszenicy i eksportu zbóż gruboziarnistych, przy czym prognozowany dla pszenicy zakres importu nie wyklucza także nadwyżki eksportu.

Table 14. Production in the baseline projection

Item	Unit	1992	2000	2007	1992-2000	2001-2007
		Level			Annual growth rate in %	
Barley	1 000 t	26 989	14 100	18 754	-7.80	4.16
Coarse grain	1 000 t	55 787	28 200	33 394	-8.17	2.44
Maize	1 000 t	2 135	1 550	1 031	-3.92	-5.65
Other coarse grains	1 000 t	1 535	1 100	800	-4.08	-4.45
Oilseeds oil	1 000 t	984	1 339	1 892	3.93	5.06
Oilseeds meal	1 000 t	1 372	1 543	2 164	1.48	4.95
Oilseeds	1 000 t	3 743	4 405	5 018	2.06	1.88
Oats	1 000 t	11 241	6 000	6 139	-7.55	0.33
Rice	1 000 t	491	360	209	-3.80	-7.47
Rapeseed	1 000 t	165	148	143	-1.35	-0.48
Rye	1 000 t	13 887	5 450	6 670	-11.03	2.93
Soyabean	1 000 t	505	342	338	-4.76	-0.18
Sunflower	1 000 t	3 073	3 915	4 537	3.07	2.13
Wheat	1 000 t	46 170	34 450	40 708	-3.59	2.41
Beef	1 000 t cw	3 632	2 126	2 227	-6.48	0.66
Butter	1 000 t	762	265	281	-12.36	0.83
Cheese	1 000 t	299	220	240	-3.76	1.26
Eggs	1 000 t	2 413	1 911	2 077	-2.87	1.20
Milk	1 000 t	47 015	31 560	32 862	-4.86	0.58
Pork	1 000 t cw	2 784	1 510	1 571	-7.36	0.56
Poultry	1 000 t	1 428	660	796	-9.20	2.71
Ruminants	1 000 t	74 763	47 803	49 875	-5.44	0.61
Skim milk powder	1 000 t	247	125	132	-8.16	0.74
Whole Milk Powder	1 000 t	150	91	91	-6.12	0.14

Source: OECD Secretariat.

Tabela 14.

Wielkość produkcji - prognoza bazowa

Produkt

Jednostka

Poziom (1992 2000 2007)

Roczne tempo wzrostu w % (1992-2000 2001-2007)

Jęczmień

Zboża gruboziarniste

Kukurydza

Pozostałe zboża gruboziarniste

Oleje roślinne

Mąka makuchowa

Nasiona roślin oleistych

Owies

Ryż

Rzepak

Żyto

Soja

Słonecznik

Pszenica

Wołowina

Masło

Sery

Jaja

Mleko

Wieprzowina

Drób

Przeżuwacze

Mleko w proszku odtłuszczone

Mleko pełne w proszku

Źródło: Sekretariat OECD.

Jakie będzie zużycie pasz? - Pytanie numer 1 w handlu

Najbliższa przyszłość handlu zbożem w Rosji zależeć będzie od wielkości zużycia pasz. Jeżeli produkcja żywego inwentarza wzrastać będzie szybciej niż przewidują prognozy zamieszczone w niniejszym Przeglądzie (Tabela 16), wówczas prawdopodobnie na potrzeby eksportu pozostanie o wiele mniej zboża (Tabela 17). Z drugiej strony, import pszenicy można by zmniejszyć, gdyby wielkość plonów wzrastała szybciej niż prognozowane 1,64% rocznie. Dalsze zmniejszanie strat powstających podczas zbiorów stanowi kolejny sposób na zwiększenie wydajności.

Nasiona roślin oleistych

W produkcji nasion roślin oleistych dominuje słonecznik. Jego udział w produkcji ogółem wzrósł

Wśród uprawianych na obszarze Rosji roślin oleistych dominuje słonecznik - jego udział stanowi ogółem około 90%. Inne ważne źródła oleju roślinnego to soja (7%) i rzepak (3%). Jeżeli chodzi o te dwa ostatnie źródła oleju, wielkość ich produkcji w latach 90-tych była równie niestabilna, jak w przypadku zbóż. Wielkość produkcji słonecznika natomiast wzrastała w stałym tempie, równoważąc w okresie ostatnich ośmiu lat wydajność produkcji rzepaku, która wykazywała tendencję zniżkową. Podczas gdy niższą wydajność rzepaku nieco zrównoważyła zwiększona powierzchnia jego zasiewów, to w wyniku zmniejszenia powierzchni zasiewów soi w tym samym okresie spadła również wielkość jej produkcji. Z kolei powierzchnia uprawy słonecznika aż do roku 2000 wzrastała, malały natomiast jego plony. Ironicznym wydaje się stwierdzenie, że zmniejszenie powierzchni uprawy słonecznika w roku 2001 najprawdopodobniej zostało spowodowane perspektywą wprowadzenia ceł na eksport oleju słonecznikowego, obniżających wartość nasion. Tym samym wprowadzając cła wywozowe rząd odniósł efekt przeciwny do zamierzonego .

Table 15. Food consumption in the baseline projection

Item	Unit	1992	2000	2007	1992-2000	2001-2007
		Level			Annual growth rate in %	
Coarse grain	1 000 t	14 923	12 105	10 401	-2.58	-2.14
Oilseeds	1 000 t	3 881	3 620	4 949	-0.87	4.57
Rice	1 000 t	594	775	852	3.38	1.37
Vegetable oil	1 000 t	1 202	1 757	2 271	4.86	3.73
Wheat	1 000 t	24 000	23 550	27 458	-0.24	2.22
Beef	1 000 t cw	4 279	2 656	2 924	-5.79	1.38
Butter	1 000 t	1 002	332	389	-12.90	2.30
Cheese	1 000 t	313	275	324	-1.60	2.39
Eggs	1 000 t	2 410	1 910	2 226	-2.86	2.21
Fresh Dairy Products	1 000 t	23 809	22 123	22 836	-0.91	0.45
Pork	1 000 t cw	2 926	2 009	2 413	-4.59	2.65
Poultry	1 000 t	1 517	1 643	2 332	1.00	5.13
Skim milk powder	1 000 t	243	145	185	-6.25	3.51
Whole Milk Powder	1 000 t	186	125	145	-4.92	2.18

Source: OECD Secretariat.

Tabela 15

Konsumpcja produktów spożywczych - prognoza bazowa

Produkt

Jednostka

Poziom (1992 2000 2007)

Roczne tempo wzrostu w % (1992-2000 2001-2007)

Zboża gruboziarniste 1 000 t

Nasiona roślin oleistych 1 000 t

Ryż 1 000 t

Olej roślinny 1 000 t

Pszenica 1 000 t

Wołowina 1 000 t tusz

Masło 1 000 t

Sery 1 000 t

Jaja 1 000 t

Świeży nabiał 1 000 t

Wieprzowina 1 000 t tusz

Drób 1 000 t

Mleko w proszku odtłuszczone 1 000 t

Mleko pełne w proszku 1 000 t

Źródło: Sekretariat OECD.

Nadwyżka importu w rosyjskim handlu olejami roślinnymi

Rosja sprowadza więcej oleju roślinnego niż go eksportuje i najprawdopodobniej taki stan rzeczy się utrzyma. Prognozowana wielkość krajowej produkcji nasion roślin oleistych w latach 2001 do 2007 jest wystarczająca, by różnica pomiędzy spożyciem a wydajnością produkcji olejów roślinnych w liczbach bezwzględnych utrzymywała się na stałym poziomie. Tak powolny wzrost produkcji odzwierciedla spadek cen nasion roślin oleistych, który zniechęci producentów do zwiększania powierzchni uprawy. Rosja ma też problemy z własnym przemysłem olejarskim. W rezultacie eksportuje nasiona roślin oleistych i importuje oleje - choć w dalszym ciągu kraj ten ma nadwyżkę eksportu makuchów. Jeżeli produkcja zwierzęca będzie wzrastać w szybszym tempie, niż zakłada się w niniejszym Przeglądzie, sytuacja ulegnie zmianie.

Mleko i produkty mleczne

W okresie przejściowym produkcja mleka zmalała, ale do roku 2007 nieznacznie wzrośnie

Produkcja mleka, podobnie jak innych produktów pochodzenia zwierzęcego, zmalała w latach 90-tych. Spadek ten - o blisko 5% rocznie - był znaczący, mimo że ceny mleka spadały w tym okresie nieco wolniej niż ceny któregośkolwiek z pozostałych artykułów rolnych. Według prognoz przedstawionych w niniejszym Przeglądzie produkcja mleka od roku 2001 znowu idzie w górę, choć wzrost ten - o około 0,6% rocznie - nie jest zbyt szybki. Produkty mleczne wykazują podobną tendencję, *tzn.* spadek w latach 90-tych i nieznaczny wzrost w latach od 2001 do 2007.

Table 16. Feed use in the baseline projection

Item	Unit	1992	2000	2007	1992-2000	2001-2007
		Level			Annual growth rate in %	
Coarse grain	1 000 t	44 455	14 568	15 862	-13.02	1.22
Oilseeds meal	1 000 t	2 587	1 638	1 903	-5.55	2.17
Wheat	1 000 t	32 617	11 600	16 144	-12.12	4.84

Source: OECD Secretariat.

Tabela 16. Wykorzystanie pasz - prognoza bazowa

Produkt

Jednostka

Poziom (1992 2000 2007)

Roczne tempo wzrostu w % (1992-2000 2001-2007)

Zboża gruboziarniste 1 000 t

Mąka makuchowa 1 000 t

Pszenica 1 000 t

Źródło: Sekretariat OECD.

Table 17. Net exports in the baseline projection

Item	Unit	1992	2000	2007	1992-2000	2001-2007
		Level			Annual growth rate in %	
Coarse grain	1 000 t	-5 422	125	7 126		78.17
Oilseeds meal	1 000 t	-1 215	-45	261	-33.77	
Oilseeds	1 000 t	-172	798	68		-29.65
Rice	1 000 t	-103	-340	-646	16.10	9.60
Wheat	1 000 t	-13 570	-900	-2 705	-28.76	17.02
Vegetable oil	1 000 t	-239	-385	-379	6.14	-0.23
Beef	1 000 t car	-646	-522	-697	-2.63	4.23
Butter	1 000 t	-215	-57	-108	-15.29	9.63
Cheese	1 000 t	-7	-55	-84	29.39	6.30
Eggs	1 000 t	3	1	-149	-11.95	
Pork	1 000 t car	-142	-380	-843	13.06	12.06
Poultry	1 000 t	-50	-983	-1 536	45.11	6.59
Skim milk powder	1 000 t	4	-20	-53		14.94
Whole Milk Powder	1 000 t	-37	-34	-53	-0.87	6.65

Source: OECD Secretariat.

Tabela 17. Nadwyżka eksportu - prognoza bazowa

Produkt

Jednostka

Poziom (1992 2000 2007)

Roczne tempo wzrostu w % (1992-2000 2001-2007)

Zboża gruboziarniste 1 000 t

Mąka makuchowa 1 000 t

Nasiona roślin oleistych 1 000 t

Ryż 1 000 t

Pszenica 1 000 t

Olej roślinny 1 000 t

Wołowina 1 000 t tusz

Masło 1 000 t

Sery 1 000 t

Jaja 1 000 t

Wieprzowina 1 000 t tusz

Drób 1 000 t

Mleko w proszku odtłuszczone 1 000 t

Mleko pełne w proszku 1 000 t

Źródło: Sekretariat OECD.

Popyt na produkty mleczne przewyższy podaż powodując nadwyżkę importu

Podobna jest struktura popytu: spadek w latach 90-tych i ożywienie w prognozowanym okresie. Ponieważ popyt rośnie znacznie szybciej niż podaż, nadwyżka importu po roku 2001 rośnie znacznie szybciej. Istotnie, Rosja może nadal mieć nadwyżkę importu produktów mlecznych przede wszystkim dlatego, że w okresie prognozowanym w tym Przeglądzie wydajność pasz – warunek konieczny dla wzrostu produkcji mleka – nie powinna wzrastać zbyt szybko. Należałoby ponadto zmodernizować istniejące mleczarnie, co umożliwiłoby sprzedaż niektórych z ich produktów na rynki eksportowe.

Mięso

Z uwagi na to, że zmniejszeniu spożycia produktów mięsnych w latach 90-tych towarzyszył spadek wielkości produkcji, zmiany wielkości obrotów były bardziej umiarkowane. Kryją się za tym jednak głębsze zmiany. Na przykład nadwyżka importu wołowiny zmalała, wieprzowiny wzrosła, a drobiu nie uległa zmianie.

Podaż mięsa drobiowego może rosnąć szybciej niż przewidują prognozy

Tempo wzrostu importu mięsa zależeć będzie w dużej mierze od tego, na jaki rodzaj mięsa będzie w przyszłości zapotrzebowanie. Z prognoz na lata od 2001 do 2007 wynika, że wzrastać będzie popyt na wszystkie trzy najważniejsze rodzaje mięsa – drobiu o 5,1%, wieprzowiny o 2,7% a wołowiny o 1,4% rocznie. Ponieważ zapotrzebowanie wzrasta najszybciej w przypadku drobiu, krajowa podaż powinna to odzwierciedlać, zwłaszcza gdy wziąć pod uwagę strategię niedawno podjętą przez rząd (nie uwzględnioną w niniejszym Przeglądzie). Mimo to jednak wzrost podaży mięsa drobiowego wyniesie zaledwie 2,7% na rok. W tym samym czasie produkcja wołowiny i wieprzowiny będzie wzrastać o mniej niż 0,7% rocznie. Trochę czasu upłynie, zanim rolnicy rosyjscy - dostarczający wołowinę przeważnie ze stad mlecznych - będą w stanie spełnić wymóg wysokiej jakości mięsa wołowego, narzucany przez grupy ludności o wysokich dochodach, zamieszkujące głównie duże ośrodki miejskie.

Popyt na mięso będzie większy niż jego podaż, napędzając import

Różnica pomiędzy preferencjami konsumentów a wysokością dochodów oznacza, że w Rosji jest popyt na inne rodzaje mięsa, niż w krajach zachodnich. Z symulacji na okres do roku 2007 wynika, że przede wszystkim znacznie wzrośnie popyt na mięso drobiowe. Z uwagi na fakt, że popyt na mięso ogółem przekracza podaż, wzrost nadwyżki importu dotyczy przede wszystkim mięsa drobiowego, a następnie wieprzowego, co częściowo jest odbiciem niewielkiego wzrostu cen skupu tych artykułów od producenta.

Wnioski

Zmiany struktury gospodarstw i atmosfera polityczna muszą nadążyć za zmianami w rosyjskim rolnictwie

Z przedstawionej analizy wynika, że w latach 90-tych w rolnictwie rosyjskim miał miejsce dramatyczny proces dostosowawczy. Upraszczając, był to proces bardziej intensywny i długotrwały niż w wielu innych krajach, które przeszły transformację – przynajmniej w tych leżących na zachód od Rosji. Mimo to struktura przedsiębiorstw rolnych pozostała zasadniczo taka sama jak pod koniec ery socjalizmu. W nowo założonych gospodarstwach prywatnych uprawiano zaledwie 7% gruntów uprawnych (grunty rolne pod uprawy – ang. Usable Agricultural Area), choć dała się tu zauważyć pewna tendencja wzrostowa. Istnieje szereg czynników, które spowodowały, że restrukturyzacja przebiega tak ospale. Jednym z nich jest sposób przenoszenia własności gruntów rolnych z państwa na obywateli. Innym z kolei jest brak odpowiedniej polityki rolnej zapewniającej poparcie dla usprawnień strukturalnych. Należy uważnie obserwować sposób, w jaki obecna sytuacja wpłynie na kondycję gospodarstw rolnych. Nie licząc starań tych przedsiębiorstw zmierzających do wymiany starego kapitału, niewiele wskazuje na możliwość poprawy wydajności. Gospodarstwa rodzinne nadal stanowią znaczny - w wielu wypadkach przekraczający 50% – udział w produkcji rolnej, choć dla różnych artykułów udział ten ma różną wartość liczbową.

Pomimo gwałtownego okresu przejściowego w rosyjskiej gospodarce zmiany w strukturze gospodarstw zachodzą wolniej

Te czynniki strukturalne będą miały istotny związek z rozwojem rynków artykułów rolnych w przyszłości. Dopóki Rosja utrzymuje nadwyżkę w wymianie handlowej, dopóty nie jest zmuszona do powstrzymania realnego wzrostu wartości rubla. Silny rubel będzie utrudniać rolnictwu i przemysłowi przetwórstwa spożywczego skuteczne konkurowanie z importem. Należy oczekiwać, że w miarę rozwoju gospodarki i pobudzania popytu sytuacja będzie coraz łatwiejsza. Przystąpienie do Światowej Organizacji Handlu (WTO) przyniosłoby Rosji szereg korzyści, jednak pozostaje wątpliwym, czy dla handlu artykułami rolnymi korzyści te byłyby znaczące. Z drugiej jednak strony, polityka rolna w Rosji musiałaby wówczas być zgodna z zasadami WTO.

Aby możliwości zwiększenia produkcji w rolnictwie zostały w pełni wykorzystane, należy jeszcze rozwiązać wielu problemów

Niełatwo wskazać czynniki, które będą miały wpływ na rozwój sytuacji w odniesieniu do poszczególnych produktów. W przypadku wyrobów mięsnych Rosja jeszcze przez czas jakiś pozostanie importerem, lecz udziały importowe różnych rodzajów mięsa w strukturze konsumpcji będą różne. Ostatnie restrykcje w handlu mięsem drobiowym mogą określać kierunek przyszłej polityki w zakresie zastępowania importu rodzimą produkcją. Mimo to jednak Rosja najprawdopodobniej utrzyma nadwyżkę importu mięsa drobiowego biorąc pod uwagę prognozowany duży wzrost jego konsumpcji. Natomiast w sektorze mięsa wołowego i wieprzowego zmiany potrwają o wiele dłużej.

Prognozy wskazują na umiarkowany wzrost produkcji - generalnie na poziomie poniżej popytu. Można przyjąć, że jest to minimalne tempo wzrostu. Istnieją możliwości znacznego zwiększenia produkcji rolnej. Aby potencjał ten został właściwie wykorzystany, należy priorytetowo potraktować sprawę powołania odpowiednich instytucji.

Jeżeli chodzi o wielkość plonów zbóż, oczekiwana jest dalsza poprawa wielkości produkcji trwająca już od kilku lat – o ile ich ceny nie spadną zbyt gwałtownie w stosunku do wielkości nakładów – a inwestycje umożliwią dalszą wymianę przestarzałego parku maszynowego. Uwaga: stosunkowo niewielkie udoskonalenia technologiczne mogą przynieść znaczne dywidendy i pomóc w uniknięciu problemów znanych z lat 90-tych. Prognozowany jest bardzo umiarkowany wzrost produkcji zbóż - zwłaszcza ziarna – choć można przyjąć, że jest to prawdopodobne minimum wzrostu, ponieważ istnieją możliwości uzyskania znacznie większego wzrostu produkcji w tym zakresie. Inna jest sytuacja w przypadku nasion roślin oleistych, które Rosja eksportuje, równocześnie importując oleje roślinne – z czego jednoznacznie wynika, że w przemyśle olejarskim w Rosji konieczne są gruntowne zmiany. Przedmiotem eksportu są także makuchy, lecz w razie wzrostu produkcji zwierzęcej popyt na makuchy na rynku krajowym może być coraz większy.

Najważniejszym zadaniem jest usprawnienie funkcjonowania instytucji i opracowanie strategii handlu gruntami

Nie ma wątpliwości, że najważniejsze jest udoskonalenie szeregu strategii. Z wielu strategii, jakie można byłoby tutaj pokrótce omówić, najistotniejsza dotyczy konieczności stworzenia - i wdrożenia - instytucji pomocniczych. Ugruntowanie pojęcia prywatnej własności gruntów. Podobnie przepisy prawne w zakresie handlu gruntami i ich dzierżawy również zasługują na priorytetowe potraktowanie - zwłaszcza dlatego, że są to czynniki mogące ułatwić dostęp do kredytów.

ŹRÓDŁA

REFERENCES

- Agra Europe (2001a),
AgraFood East Europe, No. 225.
- Agra Europe (2001b),
AgraFood East Europe, No. 231.
- Agra Europe (2002),
AgraFood East Europe, No. 233.
- Agricultural Ministry of the Russian Federation (2001), *Agri-industrial complex of Russia*, Moscow (in Russian).
- Birjukow, W.W. (2000),
The impact of reconstruction in agriculture and the efficiency of different types of property (www.aris.ru/MSHP/DEECON/AN/restruc.htm) (in Russian).
- Elsner, K. (2001),
"Food consumption in Russia – An econometric analysis based on household data", *Studies on the Agricultural And Food Sector in Central and Eastern Europe*, Vauk Verlag Kiel KG, Kiel, Germany.
- Gaskomstat (State Committee of the Russian Federation on Statistics) (2001),
Russia in Figures, Moscow.
- Kashtanova, E. (2002),
Taxation of agriculture and food processing in Russia and Belarus, unpublished paper, Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe, Halle/S.
- OECD (2001),
Agricultural Policies in Emerging and Transition Economies, Paris.
- Rylko, D.N. (2001),
New agricultural operators, input markets and vertical sector coordination, unpublished paper, IMEMO RAN, Moscow, Russia.
- Schulze, E. (2001),
Farm structure in Russia, unpublished note, International Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe, Halle/S.
- Schulze, E., P. Tillack and K. Frohberg (2001),
"Factors determining profitability of large scale farms in the Volgograd region", *Quarterly Journal of International Agriculture*, Vol. 40, No. 1, pp 67-96.
- Serova, E. (2001),
Current situation and perspectives of Russian Agriculture, written version of a lecture given on 16 October 2001 at the International Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe, Halle/S.
- Serova, E. (2002),
Effects of Eastern Enlargement on the Russian Food Industry, IAMO 2002, International Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe, Halle/S.
- Voigt, P. and V. Uvarovsky (2001),
"Developments in productivity and efficiency in Russia's agriculture: the transition period", *Quarterly Journal of International Agriculture*, Vol. 0, No. 1, pp. 45-66.
- Wehrheim, P. (2000),
Führt die Transformation zwingend zu mehr Armut?, Land- und Ernährungswirtschaft in Mittel- und Osteuropa, Welternährungstag 1999, International Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe, Halle/S.

BEZPIECZEŃSTWO ŻYWNOŚCIOWE GOSPODAREK PAŃSTW NIECZŁONKOWSKICH (ang. Non-Member Economies) WYBRANE PROGNOZY¹

Bezpieczeństwo żywnościowe: kluczowe zagadnienie XXI wieku

Bezpieczeństwo żywnościowe stało się jedną z kluczowych kwestii XXI wieku. Światowy Szczyt Żywnościowy w roku 1996 postawił sobie za cel zmniejszenie o połowę liczby osób niedożywionych, która wynosiła w 1996 roku 800 milionów, nie później niż do roku 2015. Tymczasem najnowsze dane FAO pokazują, że w latach 1997-99 około 815 mln ludzi cierpiało z powodu przewlekłego głodu. Niepewność żywnościowa jest pogłębiona przez epidemię HIV/AIDS, szczególnie w obszarach najbardziej dotkniętych jak Afryka Subsaharyjska, gdzie dorośli nie mogą w pełni, jeśli w ogóle, uczestniczyć w produkcji żywności. Biorąc pod uwagę tempo spadku liczby osób niedożywionych, cel Światowego Szczytu Żywnościowego nie zostanie osiągnięty przed rokiem 2030².

Niepewność żywnościowa dotyka głównie kraje rozwijające się...

Ponieważ państwa dobrobytu są mniej narażone, większość badań dotyczących bezpieczeństwa żywnościowego skupia się na krajach rozwijających się. Jeśli dotychczasowe tendencje w zapotrzebowaniu na ziarna na osobę oraz uprawach utrzymają się, wzrost demograficzny powinien „technicznie” podnieść bezpieczeństwo żywnościowe w tych krajach, ponieważ produkcja od dawna wzrasta szybciej niż przyrost ludność. Mówi się, że sedno problemu leży w biedzie i niewystarczającej sile nabywczej niektórych grup ludności, i różne czynniki, do pewnego stopnia, mogą mieć znaczenie: ubogie zasoby naturalne, ostry klimat, bieda, słabo rozwinięte i niskowydajne rolnictwo, wysoki przyrost naturalny, szybka urbanizacja, niskie osiągnięcia edukacyjne, przestarzałe tradycje oraz niestabilność polityczna.

¹ Analiza odnosi się do szczególnych metod stosowanych w raporcie OECD (2002), “Medium-term impacts of trade liberalisation in OECD countries on the food security of NON-Member Economies”, Paryż.

² FAO (2001), The State of Food insecurity in the World, Rzym.

... ale nie w równym stopniu

Nie dotyka to wszystkich krajów rozwijających się w równym stopniu, a reperkusje niepewności żywnościowej różnią się w zależności od tego, czy mają one charakter przejściowy czy też stały. Jeśli deficyt jest cykliczny, w następstwie kryzysów atmosferycznych, ekonomicznych i politycznych, rządy mogą zastosować tymczasowe rozwiązania w formie pomocy rolnej lub pomocy dla ofiar, które przywrócą stabilność bezpieczeństwa żywnościowego. Jeśli deficyt będzie stały, a to może być codziennym zmartwieniem wielu krajów rozwijających się, wtedy pojawiają się poważniejsze problemy szczególnie gdy ubóstwo jest duże. Taka sytuacja może mieć miejsce na obszarach rolnych, na przykład, gdzie ludzie uprawiają rolnictwo nisko-nakładowe, nisko-produktywne na poziomie minimum, oraz mogą mieć skłonności do migracji do miast, gdzie bezpieczeństwo żywnościowe jest nieco większe.

Jaki jest wpływ przyszłych zmian cen światowych na bezpieczeństwo żywnościowe gospodarek państw nie będących członkami OECD?

Celem niniejszej analizy jest przegląd, przy pomocy wskaźników ogólnych, szczególnych aspektów bezpieczeństwa żywnościowego związanych z handlem. Ze względu na wielość różnych przypadków kraje zostały podzielone na jednolite grupy w oparciu o ich bezpieczeństwo żywnościowe i pozycję handlową. Analiza ta podaje więc serie wskaźników reprezentatywnych stosowanych w połączeniu z *Prognozami Rolnymi OECD* dla określenia wpływu pewnych średnioterminowych tendencji w cenach światowych i handlu na bezpieczeństwo żywnościowe gospodarek państw nie będących członkami OECD.

Ograniczenia analizy empirycznej

Ponieważ niniejsza analiza ma podstawy empiryczne, nie jest wolna od pewnych ograniczeń związanych z założeniami wspierającymi model (*Aglink*) Przeglądu (wspólne założenia idealnej konkurencyjności oraz jednolitych produktów), ale również z poziomem zsumowania produktów w tej analizie, oraz wykorzystaniem wskaźników sumarycznych bezpieczeństwa żywnościowego. Co więcej poziom wsparcia i stan infrastruktury w gospodarkach państw nie będących członkami OECD może osłabić przejście cenowe z rynku światowego na krajowy. Niemniej jednak wzór zastosowany w niniejszej pracy umożliwia generację średnioterminowych szacunkowych cen rynkowych, produkcji, konsumpcji, poziomów zapasów oraz ilości znajdujących się w obrocie handlowym.

Ogólne omówienie krajów

Kraje w tym modelu są krajami członkowskimi OECD (z wyjątkiem Islandii). Pozostałe to niektóre z państw nie będących członkami OECD, takie jak Argentyna, Chiny, Rosja, „państwa niepodległe inne niż Rosja” z bloku byłego Związku Radzieckiego, i Reszta Świata. Na potrzeby tej analizy ta ostatnia grupa została podzielona w ścisłej współpracy z FAO: prognozy Światowego Modelu Żywnościowego z marca 2001 (WFM), modelu częściowej równowagi FAO, zostały połączone z modelem *Aglink* OECD w celu ukazania działania rynków w wielu krajach spoza OECD. Oddziaływanie cen światowych na poszczególne kraje spoza OECD zostało uzyskane dzięki modelowi *Aglink* dla tych produktów rolnych, które są wyszczególnione w tym modelu.

Produkty obejmują jedynie towary strefy umiarkowanej

Chociaż koordynacja wyników *Aglink* i Światowego Szczytu Żywnościowego przysporzyła rzeczywistych problemów, ponieważ definicje rynkowe i definicje produktów nie pokrywają się, obydwa modele zostały połączone. Wykorzystują one wyniki scenariusza podstawowego FAO, grupa Reszta Świata w *Aglink*, została rozbita na 15 struktur krajów spoza OECD, a przewidywania do roku 2007 objęły następujące rynki: pszenicy ryżu, ziarna grubego, olei roślinnych, wołowiny, wieprzowiny, drobiu, baraniny, produktów mlecznych oraz innych produktów, umożliwiając nakreślenie szczegółowych wskaźników.

Wskaźniki bezpieczeństwa żywnościowego w krajach spoza OECD

Trójwymiarowość bezpieczeństwa żywnościowego ...

Definicja bezpieczeństwa żywnościowego wg FAO: „Bezpieczeństwo żywnościowe ma miejsce wtedy, kiedy wszyscy ludzie cały czas mają fizyczny i ekonomiczny dostęp do wystarczającej, bezpiecznej i odżywczej żywności zaspokajającej ich potrzeby żywieniowe oraz preferencje żywnościowe pod kątem aktywnego i zdrowego życia”³, pozwoliła na skoncentrowanie niniejszej analizy w sposób bardziej szczegółowy na trzech aspektach *podaż, dostęp i stabilność* w odniesieniu do bezpieczeństwa żywnościowego w kraju lub grupie krajów.

- *Podaż* odnosi się do ilości żywności dostępnej na rynkach światowych lub w danym kraju. Żywność powinna być dostępna dla wszystkich i w wystarczających ilościach, co do jakości i różnorodności, i powinna być akceptowana w odpowiedni kręgu kulturowym.
- *Dostęp* oznacza, że podaż żywności odpowiada popytowi. Produkcja i dystrybucja powinny być przystosowane do poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego. Każde gospodarstwo powinno posiadać dostateczną ilość wyprodukowanej lub zakupionej żywności zaspokajającą zapotrzebowanie jego członków.
- *Stabilność* oznacza stałe dostawy żywności wyprodukowanej w kraju lub importowanej. Stałe warunki atmosferyczne, ekonomiczne i nawet polityczne gwarantują pewną ciągłość podaży oraz nieograniczoną liczbę dostawców. W związku z czym każdy obywatel ma dostęp do żywności w stopniu zadowalającym i przez cały czas.

³ Rome. Declaration on World Food Security, World Food Summit, 13-17 listopada 1996, Włochy.

... obliczana na poziomie makroekonomicznym

Problemy podaży żywności, dostępu do żywności i stabilności wewnętrznych lub importowanych zapasów, które stoją przed krajami spoza OECD, można analizować pod względem makroekonomicznym oraz pod względem reprezentatywnych grup lub jednostek. Składa się na to wiele wskaźników. Jednak ze względu na brak odpowiednich narzędzi, wymiar mikroekonomiczny nie może stanowić bazy, ponieważ nie uwzględnia on płci, wieku, wagi, wzrostu ani poziomu aktywności ludzi. Wybrano tylko wskaźniki charakteryzujące problemy bezpieczeństwa żywnościowego na poziomie krajowym. Wykorzystując model *Aglink*, wykorzystano cztery wskaźniki reprezentujące problemy *podaży, dostępu i stabilności*.

Podaż ilustruje średnie zużycie kalorii na osobę na dzień

Wskaźnikiem opisującym podaż żywności w danym kraju jest średnie spożycie kalorii na osobę na dzień. Ponieważ nie wszystkie produkty żywnościowe krajów spoza OECD figurują w *Aglink*, który obejmuje rynki głównych produktów kształtowane polityką i handlem OECD. Dla roku 1999 stworzono kategorię pod nazwą „pozostałe produkty” wykorzystując dane FAO; składa się ona z całkowitego spożycia kalorii w kraju minus suma kalorii dla produktów obecnych na głównych rynkach OECD. Kategoria „pozostałe produkty”, włączając taką żywność jak korzenie/ bulwy oraz produkty rybne, stanowi relatywnie małą część całkowitego spożycia kalorii; średnio jedną trzecią. Zakłada się, że ilości tej żywności będą stałe przez cały okres planowania. Nie uwzględnia to żadnych zamian pomiędzy produktami *Aglink* oraz tymi z kategorii „pozostałe produkty”. Jednakże oznacza to, że produkty nie przedstawione w modelu mogą być zawarte w wynikach.

Wskaźnik cen nominalnych określa dostępność żywności

Dostępność żywności jest mierzona przy pomocy indeksu cen nominalnych wyrażonych w dolarach amerykańskich (USD). Każda zmiana nominalnej ceny światowej w USD znajduje odbicie w dostępie do żywności w krajach spoza OECD. Ponieważ model *Aglink* nie zawiera światowych cen mięsa ani dwustronnej wymiany handlowej ani też informacji o cenach produktów nie objętych modelem, do analizy tego aspektu problemu wybrano jedynie cenę ziarna. Wskaźnik nominalnej ceny konsumenckiej w USD został stworzony w oparciu o ceny pszenicy, ryżu i ziarna grubego podanej w *Aglink*, określonych udziałem każdego składnika w całkowitym spożyciu kalorii. I w tym przypadku nie ma pewności, że ceny konsumenckie odzwierciedlają zmiany w światowych cenach nominalnych z powodu słabej transmisji cenowej z rynków światowych na krajowe w Światowym Modelu Żywnościowym, również wykorzystywanym w niniejszej analizie⁴. Mimo to, wskaźnik ten nie odzwierciedla kosztu uzyskania ziarna importowanego po cenach światowych, *tzn.* kosztu wzrostu nominalnej światowej ceny granicznej w USD dla danego popytu importowego czy też kosztu wzrostu importu żywności dla danej ceny.

⁴ Nie zrównoważona średnia transmisji cenowej z cen światowych na ceny krajów spoza OECD nie przekracza 0,5, podczas gdy średnia elastyczności popytu i podaży jest mniejsza niż 0,4 w warunkach absolutnych (patrz Przypis 1).

Stabilność w formie samowystarczalności ...

Pojęcie *stabilności* żywnościowej przedstawiają dwa wskaźniki: samowystarczalność oraz współczynnik zapasy-konsumpcja. Wskaźnik samowystarczalności, zdefiniowany jako produkcja towaru pod względem kalorii na osobę na dzień, w stosunku do spożycia przez człowieka tego towaru również pod względem kalorii na osobę na dzień, pokazuje stopień w jakim kraj jest odizolowany od zewnętrznych kryzysów, takich jak wahania kursu walutowego, wyższe ceny światowe czy też spadek globalnej produkcji. Kraj eksportujący większość swojego żywności napotka więcej problemów związanych ze stabilnością żywnościową w następstwie wzrostu cen światowych niż kraj o wysokim stopniu samowystarczalności. Tymczasem krajowe spożycie żywności w krajach samowystarczalnych będzie bardziej podatne na zmiany w produkcji wewnętrznej w sytuacjach, na przykład, szoku klimatycznego czy zniszczenia upraw w wyniku zarazy.

...i wskaźnika zapasów do spożycia

A stosunek zapasów do spożycia w przeliczeniu na kalorie przypadające dziennie na osobę określa umiejętność radzenia sobie przez dane państwo z krajowym lub zagranicznym wstrząsem cenowym lub dostawczym. Im wyższy współczynnik, tym kraj będzie lepiej radził sobie z zaspokajaniem popytu czerpiąc z własnych zapasów, i w ten sposób uzyskując pewną stabilność. Im niższy współczynnik, tym trudniejsza będzie reakcja danego kraju na wstrząs związany z aktywizacją produkcji, co z kolei zakłóci stabilność popytu, lub nawet wywoła problemy związane z brakiem bezpieczeństwa żywnościowego. Mimo iż dwa zaprezentowane wskaźniki są przydatne w określaniu stopnia zabezpieczenia kraju przed wstrząsami dotyczącymi krajowe czy też światowe rezerwy, nie umożliwiają one określenia poziomu niestabilności konsumpcji żywności.

Kraje spoza OECD nie stanowią jednolitej grupy

Aby ułatwić analizę zastosowano podział krajów na grupy ...

Analiza średnioterminowych tendencji dotyczących zagadnień *podaży, stabilności i dostępu* w odniesieniu do bezpieczeństwa żywnościowego krajów spoza OECD musi uwzględnić różnorodność sytuacji istniejących w tych krajach. Różnorodność ich systemów gospodarczych, bilansów handlowych, polityki krajowej i struktury rolniczo-urbanistycznej świadczy o braku jednolitości krajów spoza OECD. Na potrzeby niniejszego opracowania uznano za konieczny podział krajów o podobnym profilu w celu określenia tendencji średnioterminowych co do poszczególnych wskaźników charakteryzujących problemy związane z bezpieczeństwem żywności w handlu, a będących udziałem wszystkich grup w ramach krajów spoza OECD. ONZ przyjęła dość szeroką klasyfikację krajów rozwijających się. Kraje najsłabiej rozwijające się (LDCs) i kraje rozwijające się importujące nadwyżki żywności (NFIDCs). Klasyfikacja ta sprawdziła się w poprzednich analizach. Jednakże wydaje się, że klasyfikacja objęła zbyt wiele krajów, uniemożliwiając analizę szczegółową związku pomiędzy handlem a bezpieczeństwem żywnościowym. Na potrzeby niniejszej analizy należało zastosować jedną analizę opartą o pozycję handlową, a drugą opartą o bezpieczeństwo żywnościowe.

... według pozycji handlowej

W klasyfikacji stworzonej przez van Meijla i van Tongerena⁵ każdy kraj charakteryzuje jego pozycja handlowa jako eksportera lub importera nadwyżek żywności. Dalszego podziału pozycji handlowej kraju dokonano dodając aspekt „konkurencyjności” i „samowystarczalności”⁶. Zatem w klasyfikacji tej eksporter żywności netto może lub nie konkurować z produkcją krajów rozwiniętych⁷. Ten wymiar ma swoje zalety, ponieważ określa wpływ zmian na rynkach światowych na kraje spoza OECD. Na przykład, wzrost cen światowych będzie miał niewielki wpływ na eksportera żywności netto, jeśli dany kraj już jest konkurencyjny na rynku światowym, ale mógłby być korzystny, jeśli pozwoliłby eksporterowi produktów rolnych uzyskać konkurencyjność. Jeśli kraj jest importers żywności netto, każdy spadek w cenach światowych będzie korzystny pod względem samowystarczalności. Ten podział handlowy można dalej rozszerzyć na produkty żywnościowe podstawowe i przetworzone. Podział ten nie został jednak tutaj wprowadzony, ponieważ nie jest objęty empirycznym narzędziem analizy, *ztn.* modelem *Aglink* stosowanym przez OECD.

⁵ Meijl, Hans van i Frank van Tongeren (2001). Multilateral Trade Liberalisation and Developing Countries. A North- South Perspective on Agriculture and Processing Sectors, Agricultural Economics Research Institute, Raport 60107.

⁶ Aby sprawdzić precyzyjne definicje tych terminów i zastosowane wskaźniki, zobacz Okna 3 i 4 raportu przywołanego w Przypisie 1.

⁷ Ta klasyfikacja jest również streszczona w dokumencie OECD wymienionym w Przypisie 1.

... oraz sytuacji w bezpieczeństwie żywnościowym

Pomijając sytuację handlową niektórzy badacze usiłowali sklasyfikować kraje spoza OECD na podstawie bezpieczeństwa żywnościowego w krajach rozwijających się (Diaz-Bonilla, Thomas, Robinson i Cattaneo)⁸. Dla każdego kraju usiłowali oni obliczyć pięć wskaźników, *tzn.* produkcję żywności na osobę, stosunek całkowitego eksportu do importu żywności, kalorie na osobę, proteiny na osobę i udział ludności nie-rolniczej w całkowitej liczbie ludności. Te pięć wskaźników, stworzonych dla poszczególnych krajów i w oparciu o dane z okresu 1993-1997 zawarte w FAOSTAT 1999, zostało poddanych zbiorczej analizie, która wyłoniła trzy grupy krajów, które mogą być wykorzystane w niniejszej analizie. Są to kraje o niepewnym bezpieczeństwie żywnościowym, kraje o neutralnej sytuacji żywnościowej i kraje o pewnym bezpieczeństwie żywnościowym. Kraje o dużej gęstości zaludnienia - Chiny, Indie i Indonezja - potraktowano osobno, aby uniknąć ich subiektywnej oceny. Połączenie tych dwóch wyżej opisanych klasyfikacji pozwala podzielić, na potrzeby tej analizy, kraje spoza OECD na 11 grup oraz trzy kraje główne (Tabela 18). Ta klasyfikacja krajów ma swoje ograniczenia, ponieważ była w dużej mierze oparta na bardzo obszernej liście produktów, uwzględniającej także produkty rybne. Pomimo tego, iż w powyższej analizie produkty rybne ujęto jako „produkty pozostałe”, dla których poziom dziennego spożycia kalorii na osobę ma być stabilny przez cały okres objęty prognozami. Jednakże nie powinno to mieć znaczącego wpływu na wyniki analizy, ponieważ produkty te stanowią jedynie jedną trzecią całkowitego spożycia, w przeliczeniu na kalorie. Przedstawiono również wyniki dla najbardziej typowych kategorii LDC i NFIDC.

⁸ Diaz-Bonilla E., Thomas M., Robinson S. i Cattaneo A. (2000), *Food Security and Trade Negotiations in the World Trade Organisation: A Cluster Analysis of Country Groups*, International Food Policy Research Institute (IFPRI), Trade and Macroeconomics Division, Discussion Paper Number 59, Waszyngton.

Tabela 18. Grupy krajów zdefiniowane w *Aglink*

Sytuacja bezpieczeństwa żywnościowego	Sytuacja handlowa/Kraj	Kraje w grupach
Niepewni pod względem żywnościowym	Importerzy Netto, potencjalnie nie samowystarczalne	Botswana, Lesoto, Tadżykistan, Jemen
	Importerzy netto, potencjalnie samowystarczalni	Albania, Angola, Armenia, Azerbejdżan, Bangladesz, Benin, Burkina Faso, Burundi, Rep. Afryki Środkowej, Dem.Kongo Rep., Kongo, Rep., Kuba, Rep. Dominikany, Salwador, Etiopia, Gambia, Gruzja, Haiti, Liberia, Malawi, Mozambik, Peru, Ruanda, Senegal, Sierra Leone, Sri Lanka, Togo, Zambia
	Importerzy netto, tylko główni	Kenia, Ghana, Papua Nowa Gwinea, Filipiny, Pakistan, Kambodża, Kamerun, Czad, Wybrzeże Kości Słoniowej, Gwatemala, Gwinea, Gwinea Bissau, Honduras
	Eksporterzy netto nie-konkurencyjni	Laos, Madagaskar, Mali, Mauretania, Namibia, Nepal, Nikaragua, Nigeria, Somalia, Sudan, Tanzania, Uganda, Wietnam, Zimbabwe
	Eksporterzy netto konkurujący	Afganistan, Boliwia, Mongolia, Indie
Neutralni pod względem żywnościowym	Importerzy netto, potencjalnie nie samowystarczalni	Algieria, Wyspy Zielonego Przylądka, Jordan, Kuwejt, Libia, Arabia Saudyjska, Trynidad Tobago,

	Importerzy netto, potencjalnie samowystarczalni	Egipt, Estonia, Wyspy Fidzi, Gabon, Iran, Jamajka, Liban, Mauritius, Nigeria, Federacja Rosyjska, Uzbekistan, Wenezuela
	Importerzy netto, podstawowe tylko	Bułgaria, Kolumbia, Gujana, Kirgistan, Łotwa, Malezja, Malediwy, Suazi, Tunezja
	Eksporterzy netto nie konkurujący	Belize, Kostaryka, Dominikana, Ekwador, Maroko, Myanmar (dawna Birma), Panama, Surinam
	Eksporterzy netto konkurujący	Brazylia, Chile, Rep. Mołdawii, Paragwaj, Południowa Afryka, Syria, Tajlandia,
	Chiny	Chiny
	Indonezja	Indonezja
Źródła żywności	Wszystkie kategorie	Argentyna, Białoruś, chiński Hong Kong, Izrael, Kazahstan, Litwa, Rumunia, Ukraina, Zjednoczone Emiraty Arabskie
Klasyfikacja ONZ:	Kraje słabiej rozwinięte	Afganistan, Angola, Bangladesz, Benin, Butan, Burkina Faso, Burundi, Kambodża, Wyspy Zielonego Przylądka, Republika Środkowej Afryki, Czad, Kongo, Etiopia, Gwinea, Ekwador, Gambia, Gwinea, Gwinea-Bissau, Haiti, Laos, Lesoto, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauretania, Mozambik, Myanmar, Nepal, Nigeria, Ruanda, Sierra Leone, Somalia, Sudan, Tanzania, Togo, Uganda, Jemen, Zambia

	Kraje rozwijające się z importem żywności netto	Botswana, Kuba, Wybrzeże Kości Słoniowej, Republika Dominikany, Egipt, Honduras, Jamajka, Kenia, Mauritius, Maroko, Pakistan, Peru, Senegal, Sri Lanka, Trinidad Tobago, Tunezja, Wenezuela.
--	---	--

Źródło: Sekretariat OECD .

Tendencje w bezpieczeństwie żywnościowym krajów spoza OECD w świetle wskaźników

Scenariusz podstawowy okresu objętego prognozami jest stosowany dla pozyskania informacji o tendencjach średnioterminowych we wskaźnikach charakteryzujących problem *podażi żywności, jej dostępności i stabilności* w krajach spoza OECD. Należy jednak podkreślić, że te informacje, tak jak w przypadku każdej analizy empirycznej, oparte są o przyjęte w prognozach założenia: deklarowana polityka pozostanie niezmienną, wzrost ekonomiczny przywrócony, a warunki atmosferyczne nie będą odbiegały od normy.

Brak jasno sformułowanych tendencji średnioterminowych dla podaży żywności

Podaż żywności w kraju mierzona jest średnim dziennym spożyciem kalorii na osobę. Wyniki scenariusza podstawowego nie podają średnioterminowych tendencji netto, ponieważ ten wskaźnik może ulegać wahaniom, od - 3% do + 2% w średniej perspektywie czasowej (Tabela 19). Wydawałoby się więc, że wzrost spożycia i przyrost naturalny będą podobne przez okres 2002-2007. Stosując klasyfikację przyjętą przez ONZ, średnie dzienne spożycie kalorii na osobę nie będzie ulegać zmianie i pozostanie bardzo niskie i stałe w LDC oraz średnie w NFIDC w porównaniu z innymi analizowanymi grupami krajów. Wykorzystując klasyfikację krajów przyjętą na potrzeby niniejszej analizy, kraje o niskim bezpieczeństwie żywnościowym będą miały względnie niskie średnie dzienne spożycie kalorii na osobę. Wśród nich konkurujący eksporterzy netto będą mieli najniższe średnie dzienne spożycie kalorii z tendencją spadkową w okresie objętym planowaniem, *tzn.* 1.919 i 1.879 kalorii dziennie na osobę odpowiednio w 2001 i 2007. Z kolei konkurujące lub samowystarczalne neutralne pod względem żywnościowym kraje, kraje o dużym bezpieczeństwie żywnościowym, Indie i Indonezja, doświadczą nieznacznej poprawy swojej i tak już wysokiej konsumpcji w sześcioletnim okresie objętym planowaniem. W Chinach, gdzie średnie dzienne spożycie kalorii na osobę jest podobne do spożycia w krajach o dużym bezpieczeństwie żywnościowym, nastąpi nieznaczny spadek. Pod względem podaży żywnościowej wydaje się, że w krajach o najniższym spożyciu nastąpi nieznaczny spadek w przeciwieństwie do niewielkiego polepszenia w krajach o najwyższym dziennym spożyciu kalorii na osobę (w krajach objętych analizą), z wyjątkiem Chin.

Table 19. Trends in specific food security indicators, based on the *Outlook* for 2002-2007

Group or country	Average consumption all commodities		Average border price of cereals		Self-sufficiency ratio AGLINK commodities		Stocks-to-consumption ratio for cereals	
	2007	2007/01	2007	2007/01	2007	2007/01	2007	2007/01
	(ml./pers./day)	(%)	(USD/0)	(%)	(ratio)	(absolute)	(ratio)	(absolute)
Groups defined by food security and trade								
<i>Food insecure countries</i>								
Net importers, not potentially self sufficient	2 046	-1	139.4	12%	0.375	0.013	0.090	-0.011
Net importers, potentially self sufficient	2 118	0	185.4	27%	0.931	0.010	0.109	-0.044
Net importers, primary products only	2 394	1	170.9	20%	0.872	0.004	0.168	-0.102
Net exporters, non competing	2 267	-1	182.3	27%	1.079	0.005	0.156	-0.031
Net exporters, competing	1 879	-2	152.0	15%	0.989	-0.133	0.082	-0.039
<i>Food neutral countries</i>								
Net importers, not potentially self sufficient	2 966	0	150.4	13%	0.483	0.017	0.418	-0.112
Net importers, potentially self sufficient	2 947	0	148.7	17%	1.036	-0.014	0.172	-0.089
Net importers, primary products only	2 883	1	174.1	22%	1.087	0.003	0.249	-0.154
Net exporters, non competing	2 817	-1	200.6	28%	0.931	0.021	0.232	-0.120
Net exporters, competing	3 051	1	183.3	25%	1.663	0.019	0.223	-0.061
<i>Food secure countries</i>	3 111	2	141.5	12%	2.812	0.045	0.500	0.053
<i>Countries</i>								
China	2 969	-3	190.8	25%	1.454	0.124	0.844	-0.043
India	2 553	2	192.3	27%	0.916	-0.082	0.300	0.049
Indonesia	2 987	2	222.4	34%	1.017	0.024	0.068	0.141
<i>UN Classification</i>								
Food less developing countries	2 098	0	183.9	27%	0.974	-0.001	0.120	-0.032
Non food importer developing countries	2 638	0	155.4	17%	0.855	-0.005	0.198	-0.107

Source: OECD Secretariat.

Tabela 19. Tendencje w określonych wskaźnikach bezpieczeństwa żywnościowego oparte na prognozach dla 2002-2007

Grupa lub kraj

Średnie spożycie wszystkich produktów

Średnia cena graniczna zbóż

Współczynnik samowystarczalności

Produkty AGLINK

Zapasy – konsumpcja dla zbóż

(kal./osob./dzień)

(USD/t)

(współczynnik)

(całkowity)

Grupy określone wg pozycji handlowej oraz bezpieczeństwa żywnościowego

Kraje niepewne pod względem żywnościowym

Importerzy netto, potencjalnie nie-samowystarczalni

Importerzy netto, potencjalnie samowystarczalni

Importerzy netto, tylko produkty podstawowe

Eksporterzy netto, nie-konkurujący

Eksporterzy netto, konkurujący

Kraje żywnościowo neutralne

Importerzy netto, potencjalnie nie samowystarczalni

Importerzy netto, potencjalnie samowystarczalni

Importerzy netto, tylko produkty podstawowe

Eksporterzy netto, nie-konkurujący

Eksporterzy netto, konkurujący

Kraje o wysokim bezpieczeństwie żywnościowym

Kraje

Chiny

Indie

Indonezja

Klasyfikacja ONZ

Kraje słabiej rozwijające się pod względem żywności

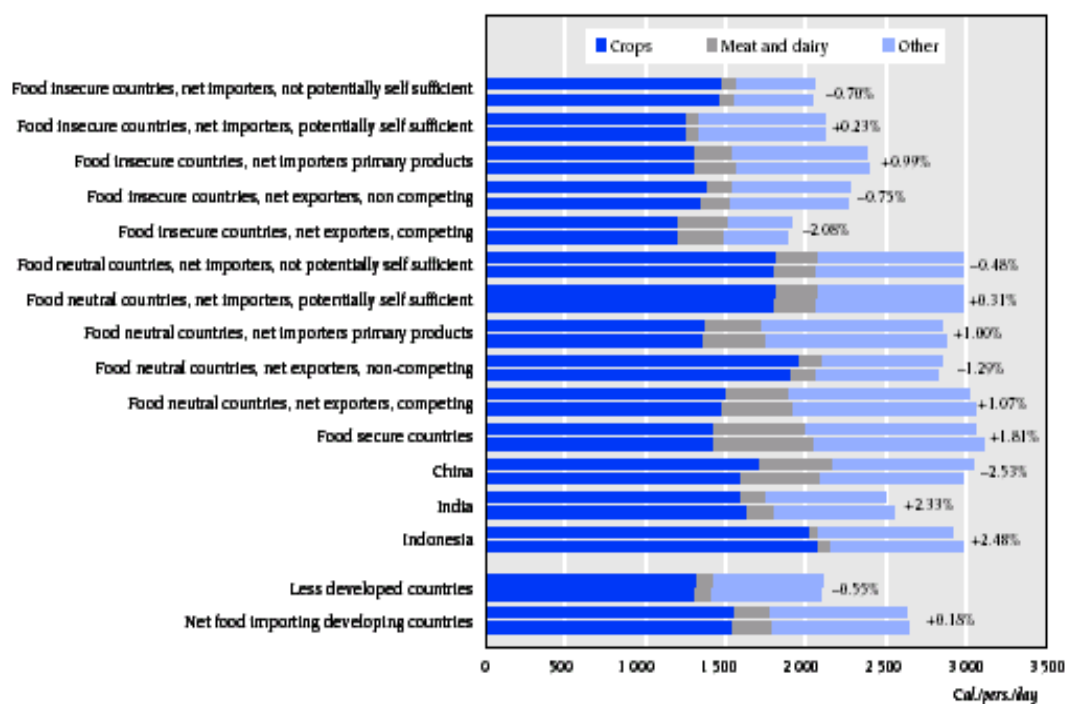
Kraje rozwijające się nie importujące żywności

Źródło: Sekretariat OECD .

Większość spożywanych kalorii pochodzi z ziaren...

Patrząc na podział wg produktów (Wykres 35), należałoby zauważyć, że większość spożycia kalorii pochodzi z ziarna. W większości krajów nie należących do OECD, więc i również w LDC i NFIDC, ziarno stanowi co najmniej połowę ogólnego dziennego spożycia kalorii na osobę. Mówiąc dokładniej, spożycie ziarna może stanowić aż 72% dziennego spożycia kalorii na osobę w krajach importujących netto, które nie są potencjalnie samowystarczalne, a 70% w Indonezji. Ten udział jest niższy w krajach żywnościowo neutralnych, bez względu na to czy są one importerami netto produktów podstawowych czy konkurującymi eksporterami, oraz w krajach o dużym bezpieczeństwie żywnościowym, ponieważ średnie spożycie kalorii w postaci ziarna stanowi mniej niż połowę całkowitego spożycia kalorii. Kraje o dużym bezpieczeństwie żywnościowym mogą w związku z tym mieć bardziej zróżnicowane spożycie.

Figure 35. Trends in daily calorie consumption per person, by source, 2002-2007 Outlook

Source: OECD Secretariat.

Wykres 35.

Tendencje w dziennym spożyciu kalorii na osobę, wg źródła, prognozy 2002-2007

Kal./osob./dzień

Uprawy

Mięso i produkty mleczarskie

Pozostałe

Kraje niepewne pod względem żywnościowym, importerzy netto, potencjalnie nie-samowystarczalni

Kraje niepewne pod względem żywnościowym, importerzy netto, potencjalnie samowystarczalni

Kraje niepewne pod względem żywnościowym, importerzy netto, produkty podstawowe

Kraje niepewne pod względem żywnościowym, eksporterzy netto, nie-konkurujący

Kraje niepewne pod względem żywnościowym, eksporterzy netto, konkurujący

Kraje neutralne pod względem żywnościowym, importerzy netto, potencjalnie nie-samowystarczalni

Kraje neutralne pod względem żywnościowym, importerzy netto, potencjalnie samowystarczalni

Kraje neutralne pod względem żywnościowym, importerzy netto, produkty podstawowe

Kraje neutralne pod względem żywnościowym, eksporterzy netto, nie-konkurujący

Kraje neutralne pod względem żywnościowym, eksporterzy netto, konkurujący

Chiny

Indie

Indonezja

Kraje bezpieczne pod względem żywnościowym Kraje słabiej rozwinięte

Kraje rozwijające się importujące żywność netto

Źródło: Sekretariat OECD .

... podczas gdy spożycie mięsa i produktów mlecznych jest niewielkie, ale wzrasta

Mięso i produkty mleczne stanowią tylko niewielką część dziennego spożycia kalorii, ale ich udział wykazuje tendencję lekko zwyżkową w okresie objętym prognozą. Udział kalorii pochodzenia mięsnego w całkowitym spożyciu kalorii jest znikomy, ogólnie mniejszy niż 10%, a 5% oraz 9% odpowiednio dla LDC i NFIDC. Udział procentowy jest nieco wyższy w krajach eksportowych konkurujących (15% w krajach o niepewnym bezpieczeństwie żywnościowym i 14% w krajach neutralnych żywnościowo), w Chinach (16%) i w krajach o dużym bezpieczeństwie żywnościowym (19%). Warto jednak zauważyć, że udział mięsa w całkowitym dziennym spożyciu kalorii na osobę jest większy niż mleka i produktów mlecznych. Hipoteza, że spożycie "pozostałych produktów" pozostaje stałe w przeliczeniu na dzienne spożycie kalorii na osobę mogłaby rzutować na wyniki, jeśli znacząca zmiana w okresie prognozowanym miałaby wpłynąć na cenę danego produktu, wywołując rozbieżność w rozbiciu konsumpcji na produkty. Jednak wpływ byłby zdecydowanie niski, biorąc pod uwagę fakt, że ziarna, mięso i produkty mleczne stanowią 60 do 80% dziennego spożycia kalorii na osobę w badanych krajach. Podstawa Przeglądu nie wskazuje na żadne większe zmiany we względnej cenie produktów podstawowych.

Ponieważ transmisja cenowa jest niedoskonała, wzrost cen światowych nie wpływa na dostępność żywności

Analiza poziomu cenowego ziarna wykaże, czy w średniej perspektywie czasowej kraje spoza OECD mogłyby uzyskać lepszy *dostęp* do żywności. Zgodnie z danymi Przeglądu, nominalna światowa cena zbóż w USD wydaje się od roku 1999 ponownie wykazywać tendencję zwyżkową. Gdyby transmisja cenowa z rynków światowych na rynki krajowe była idealna, państwa spoza OECD miałyby coraz większe trudności z uzyskaniem dostępu do krajowych czy też importowanych produktów żywnościowych. Według Przeglądu na lata 2002-2007, oczekuje się, że światowa cena ryżu wzrośnie o 36,7%, pszenicy o 8,5%, a ziarna drugorzędne o 14,9% w okresie objętym planowaniem. Nominalna cena ziarna w USD, w oparciu o ceny światowe pszenicy, ryżu i zbóż drugorzędnych, z których każde szacowane wg swego indywidualnego udziału w całkowitym spożyciu kalorii, powinny wzrosnąć o 12 do 34% w zależności od grupy krajów. (Tabela 19). Importerzy netto, którzy nie są samowystarczalni i niepewni pod względem sytuacji żywnościowej, byłiby świadkami bardzo małej względnej zmiany w swoich średnich cenach granicznych, podobnie do krajów, które, w przeciwieństwie do nich są bezpieczne pod względem żywnościowym. Natomiast nie-konkurujący eksporterzy netto, czyli Indie i Indonezja, powinni doświadczyć większego niż inne grupy wzrostu w średnich cenach granicznych. Wszystko to wskazuje na brak poprawy w dostępie do żywności w krajach spoza OECD.

Jednakże niniejsza analiza nie obejmuje poziomu dochodów, szczególnie w krajach spoza OECD, a same tendencje w cenach światowych nie pozwalają sformułować żadnych konkretnych wniosków co do rozwoju sytuacji w *dostępności* żywności w tych strukturach gospodarczych.

Na koniec warto uzupełnić niniejszą analizę o ocenę sytuacji stabilności żywnościowej. Wymaga to analizy stosunku zapasów do spożycia oraz wskaźnika samowystarczalności. Ogólnie rzecz biorąc, tendencje w tym zakresie nie sugerują żadnych znaczących zmian (Tabela 18). Zagadnienia te zostały częściowo omówione w innym raporcie⁹.

⁹ Zob. Przypis 1.

Wskaźniki stabilizacji nie wskazują na żadne szczególne tendencje

Stosunek zapasów do spożycia został obliczony tylko dla zbóż, ponieważ zapasy mięsa i produktów mlecznych nie mają szczególnego znaczenia dla analizy tendencji w sytuacji dotyczącej bezpieczeństwa żywnościowego krajów spoza OECD. Współczynnik ten jest istotnie zróżnicowany w obrębie grup krajów. Jest bardzo niski w LDC, krajach o niskim bezpieczeństwie żywnościowym oraz w Indonezji, ale za to bardzo wysoki u importerów neutralnych pod względem żywnościowym, którzy nie są samowystarczalni, w krajach o dużym bezpieczeństwie żywnościowym i w Chinach. Obniża się lekko od roku 2001 do 2007 w każdej grupie, z wyjątkiem krajów o dużym bezpiecznym żywnościowym, Indiach i Indonezji. To właśnie neutralni żywnościowo importerzy netto produktów podstawowych obserwują najszybszy spadek swojego współczynnika zapasy-spożycie dla ziarna w okresie objętym planowaniem. Jeśli chodzi o współczynnik samowystarczalności, który jest stosunkiem produkcji do spożycia dla wszystkich produktów w modelu *Aglink* (ziarna, olejów roślinnych, mięsa i produktów mlecznych), w okresie planowania zauważa się niewielki wzrost dla wszystkich grup krajów, z wyjątkiem konkurujących eksporterów netto niepewnych pod względem bezpieczeństwa żywnościowego.

Oczekuje się więc, że zmiany w cenach oraz kursach walutowych doprowadzą generalnie do niewielkiego spadku współczynnika zapasy-spożycie oraz do nieznacznego podniesienia stopnia samowystarczalności krajów spoza OECD, ponieważ wpływ wyższych cen światowych na spożycie prawdopodobnie będzie zrównoważony przez spadek zapasów i wzrost produkcji wewnętrznej.

Wnioski

Niewielkie zmiany w sytuacji bezpieczeństwa żywnościowego w średniej perspektywy czasowej w krajach spoza OECD...

Bazując na wskazaniach zastępujących żywnościową *podaż*, *stabilność* spożycia żywnościowego i *dostęp do żywności*, prognozy tej analizy - oparte o normalne tendencje pogodowe i produktywnych - zakładają bardzo małe zmiany w sytuacji bezpieczeństwa żywnościowego krajów spoza OECD w średniej perspektywie czasowej na globalnym poziomie kraju. Każda próba odniesienia tych wyników do czynników mikroekonomicznych (gospodarstwa, jednostki) mogłyby być mylące, ponieważ zostały wypracowane przez makroekonomiczną analizę.

Wnioski te zależą od generalnej sytuacji rynkowej przedstawionej w scenariuszu podstawowym, *tzn.* korzystnego środowiska ekonomicznego z silniejszym wzrostem popytu niż podaży, i w związku z tym rosnącymi nominalnymi cenami światowymi. Ponieważ analiza ogranicza się do strategii, które już są stosowane lub wdrażane, wyników nie można przypisać żadnym zmianom w polityce rolnej krajów OECD. W perspektywie długoterminowej, zmiana podstawowych założeń może wywołać bardziej zauważalne zmiany. Jednakże wykracza to poza zakres niniejszej analizy.

... co może w znacznym stopniu ukryć zmiany w obrębie grup ludności

Słabe wyniki na poziomie makroekonomicznym mogą maskować znaczące zmiany w obrębie grup konsumenckich. Jednak pewne czynniki wykluczają bardziej dogłębną analizę. Produkty objęte niniejszą analizą, czyli te ujęte w *Aglink*, i w związku z tym odzwierciedlające politykę rolną krajów członkowskich OECD, nie odzwierciedlają pełnej gamy żywności w krajach spoza OECD. Średnio, stanowią dwie trzecie całkowitego spożycia kalorii. Stąd nawet jeśli wzrost w cenach światowych faktycznie wpływa na spożycie i produkcję towarów w modelu, około jedna trzecia spożycia kalorii pozostanie poza jego wpływem. Co więcej, dzięki polityce wewnętrznej i słabej infrastrukturze w krajach spoza OECD, transmisja cenowa z rynków światowych na wewnętrzne jest niska, tak jak słaba jest reakcja podaży i popytu na zmieniające się ceny krajowe.

Ze względu na to rozwój sytuacji na rynkach światowych ma relatywnie niewielki wpływ na przedmiotowe kraje. Te słabe wyniki zauważono już w poprzedniej analizie przeprowadzonej przez Sekretariat dotyczącej średnioterminowego wpływu liberalizacji handlu produktami rolnymi w krajach OECD na sytuację bezpieczeństwa żywnościowego w krajach spoza OECD¹⁰. Tamta analiza również oparta była na wskaźnikach pokazujących dla żywności *podaż*, *stabilność* i *dostęp* do żywności. Nie stwierdziła szczególnej tendencji do zmian w średnioterminowej sytuacji bezpieczeństwa żywnościowego, stwierdzając jedynie słabe pozytywne lub negatywne wahania w przedmiotowym okresie (2000-2005). Ówczesna analiza była również oparta na dwóch empirycznych modelach, *Aglink* i *GTAP*¹¹, i była lepsza dzięki porównaniu wyników modelu częściowej równowagi (*Aglink*) i modelu ogólnej równowagi (*GTAP*) obejmując wszystkie sektory i kraje. Wyniki modelu *GTAP*, który objął rolnictwo i inne sektory, były nieco wyższe od wyników *Aglink* i sugerowały większą poprawę w sytuacji bezpieczeństwa żywnościowego w krajach spoza OECD.

¹⁰ Zob. Przypis 1.

¹¹ *GTAP* jest globalnym ogólnym modelem równowagi, obejmującym wszystkie sektory i zasoby w krajach OECD i w krajach spoza OECD. Na prośbę Sekretariatu, ten model został wykorzystany przez badaczy w Lanbouw Economisch Instituut (LEI) w Holandii.

Ta druga analiza badała bardziej szczegółowe zagadnienie wpływu liberalizacji handlu na problemy bezpieczeństwa żywnościowego w krajach spoza OECD; jeden scenariusz przewidywał przeniesienie na lata 2000-2005 zobowiązań porównywalnych z podjętymi przez kraje OECD w ramach Porozumienia Rundy Urugwajskiej w sprawie rolnictwa. Ogólnie mówiąc, wpływy w obu modelach były bardzo podobne i niskie, zależne od założeń, metod oraz ograniczeń analizy empirycznej. Te ograniczenia, wyszczególnione w oryginalnym raporcie, uwzględniają jednorodny charakter pewnych towarów, idealną konkurencyjność oraz, co ważniejsze, globalny poziom badanych wskaźników. Tymczasem analiza wykazała, że nowe umowy w rodzaju Porozumienia Rundy Urugwajskiej w sprawie rolnictwa zmniejszające nie tylko środki handlowe i wewnętrzną pomoc dla rolnictwa, ale i środki handlowe w innych sektorach, w krajach zarówno OECD jak i w krajach spoza OECD, mogą wpłynąć na poprawę globalnych wskaźników podaży i dostępności żywności w latach 2000-2005. Analiza ustaliła również, że warunkiem efektywności tych środków jest ich połączenie z ustaleniami dotyczącymi poprawy transmisji cenowej z rynków światowych na wewnętrzne, pozwalając w ten sposób krajom rozwijającym się czerpać korzyści z reform. Wreszcie analiza sugerowała, że inwestycje w infrastrukturę rolną, handel i systemy informacyjne w krajach spoza OECD, które jak można oczekiwać będą się rozszerzać po liberalizacji handlu rolnego, mogłyby poprawić bezpieczeństwo żywnościowe w tych strukturach gospodarczych w sytuacji, gdy zakłada się, że wyniki średnioterminowe uwzględnią wskazania dla trwałego rozwoju ekonomicznego.

Spis treści oryginalnej angielskiej wersji niniejszej publikacji

(bez załączników, listy pól, tabel i wykresów):

- I. Skróty i akronimy**
- II. Przegląd w skrócie**
- III. Zarys ogólny**
- IV. Założenia – gospodarcze i strategiczne**
- V. Zboża**
- VI. Nasiona roślin oleistych**
- VII. Mięso**
- VIII. Mleko i produkty mleczne**
- IX. Rolnictwo w Rosji: Stan obecny i przewidywane zmiany**
- X. Bezpieczeństwo żywnościowe gospodarek państw nieczłonkowskich
(ang. Non-Member Economies) Wybrane prognozy**
- XI. Wnioski**
- XII. Metodologia**

Niniejszy *Przegląd* stanowi tłumaczenie fragmentów poniższych dokumentów:
OECD Agricultural Outlook 2002/2007 2002 Edition
Perspectives agricoles de l'OCDE: 2002/2007 Edition 2002
© 2002, OECD.

Publikacje można nabyć w paryskim ośrodku OECD (OECD Paris Centre) pod adresem: 2, rue André-Pascal, 75775 Paris Cedex 16, FRANCE oraz na witrynie internetowej pod adresem www.oecd.org.

Egzemplarze *Przeglądów* są dostępne bezpłatnie w księgarni internetowej OECD pod adresem www.oecd.org.

Za przygotowanie *Przeglądu* odpowiada dział Praw autorskich i Tłumaczeń, Dyrektoriat ds. Spraw Publicznych i Komunikacji.

E-mail: rights@oecd.org
Faks: +33 1 45 24 13 91

© OECD 2002
Kopiowanie niniejszego *Przeglądu* jest dozwolone pod warunkiem zamieszczenia informacji o prawach autorskich OECD i tytułu oryginalnej publikacji.